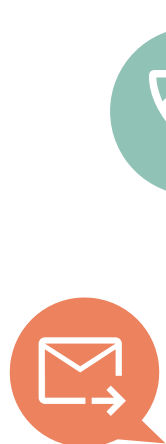

PODRŠKA PORODICAMA
ZA PODSTICAJNU NEGU
DECE RANOG UZRASTA

MODUL 24

RESURSI TELEZDRAVSTVA U RADU POLIVALENTNE PATRONAŽNE SLUŽBE

Moduli za obuku patronažne službe | za Srbiju

Zoom Meeting

Miljana Maric

Kucajte ovde da biste pretražili

MODUL 24
RESURSI TELEDRAVSTVA U
RADU POLIVALENTNE
PATRONAŽNE SLUŽBE

PODRŠKA PORODICAMA ZA PODSTICAJNU NEGU DECE RANOG UZRASTA

MODUL 24

RESURSI TELEZDRAVSTVA U RADU POLIVALENTNE PATRONAŽNE SLUŽBE

Module 24: Using telehealth in homevisitation

Izdavač

UNICEF Beograd

Za izdavača

Deyana Kostadinova,
direktorka UNICEF-a u Srbiji

Elektronsko izdanje
Decembar 2022.

ISBN-978-86-80902-64-7

Finansirano od strane
Evropske unije

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ЗДРАВЉА

Dom zdravlja
Novi Sad

Originalne sadržaje modula obuke razvila je grupa autora iz tima Centra za podršku ranom razvoju i porodičnim odnosima „Harmonija“ u saradnji sa UNICEFom za Srbiju u okviru projekta „Jačanje kapaciteta polivalentne patronažne službe za kvalitetnu podršku roditeljima u kontekstu COVID-19“, uz konsultacije sa patronažnim sestrama učesnicama projekta i trenerima za primenu resursa tele-zdravstva u radu sa porodicama najmlađih. Rad na izradi modula pored stručne podrške kancelarije UNICEF za Srbiju, uključio je i Regionalnu kancelariju UNICEF-a za Evropu i Centralnu Aziju i Međunarodnu asocijaciju „Korak po korak“ (International Step by Step Association – ISSA). Izrada publikacije podržana je kao deo regionalnog projekta UNICEFa „Ublažavanje uticaja COVID-19 na živote dece i roditelja na Zapadnom Balkanu i Turskoj“ koji je realizovan uz finansijsku pomoć Evropske unije. Stavovi izraženi u publikaciji ni na koji način ne odražavaju zvanično mišljenje Evropske unije.

SADRŽAJ:

I. UVOD	11
Dobiti od korišćenja telezdravstvenih resursa i pristupa	14
II VIDEO–SUSRETI SA PORODICAMA	18
Šta su video–susreti?	18
Karakteristike video–susreta sa porodicom	18
Kada porodice mogu imati koristi od video–susreta?	19
Priprema za video–susrete sa porodicom	23
Interakcija sa porodicom tokom video–susreta	26
III Telefonsko savetovanje porodica	32
IV Upotreba dostupnih veb–materijala (pisanih i video) u radu sa porodicama	33
V Aplikacije za mobilne uređaje	35
VI Osiguravanje kvaliteta	36
VII Posebni izazovi	39
Šta kad porodice ne žele ili ne mogu da koriste telezdravstvene resurse?	39
Informaciona kartica 1: Pregled aktivnosti u primeni video–susreta u radu sa porodicama	42
Informaciona kartica 2: Otvorena pitanja	44

PREDGOVOR

Globalna posvećenost pružanju podrške sveobuhvatnom zdravlju i razvoju dece ranog uzrasta značajno se povećava poslednjih godina. U susret ostvarenju globalnih Ciljeva održivog razvoja (2018. godine), Svetska zdravstvena organizacija, UNICEF i drugi globalni partneri aktivni na polju ranog razvoja dece usvojili su *Okvir podsticajne nege za razvoj dece ranog uzrasta (Nurturing Care Framework for Early Childhood Development)*, što je sveobuhvatni okvir koji podržava decu u njihovom opstanku i napredovanju radi transformacije njihovog zdravlja i ljudskog potencijala. *Podsticajna nega* karakteriše stabilno okruženje koje doprinosi unapređenju zdravlja i ishrane deteta, štiti dete od pretnji i pruža mu prilike za učenje u ranom detinjstvu kroz afektivne interakcije i odnose. Koristi od takve brige traju čitavog života, a obuhvataju bolje zdravlje, dobrobit i sposobnost za učenje i ekonomsku samostalnost. Porodicama je potrebna podrška kako bi deci mogle da pruže podsticajnu negu; ta podrška obuhvata materijalna i finansijska sredstva, mere državne politike, poput plaćenog roditeljskog odsustva, kao i usluge namenjene određenim grupama stanovništva kroz više resora, uključujući zdravstvenu zaštitu, ishranu, vaspitanje i obrazovanje, socijalnu i dečiju zaštitu.

Rezultati istraživanja u oblasti neuronauke, razvojne psihologije, a posebno o roditeljstvu i posledicama negativnih iskustava u odrastanju dece, pružaju dokaze o tome da ulaganja u podršku razvoju dece od najranijeg uzrasta, kroz usluge kućnih poseta, imaju dugogodišnje pozitivne efekte i mogu značajno da poboljšaju kvalitet roditeljstva, dobrobit, razvoj i opšti napredak dece te da smanje pojavu i posledice zlostavljanja i zanemarivanja dece. Zahvaljujući ovim saznanjima, veliki broj zemalja u Evropi i Centralnoj Aziji uspostavlja i/ili osnažuje uslugu kućnih poseta kao podršku razvoju dece ranog uzrasta i njihovim porodicama.

Kod nas sistem zdravstvene zaštite dopire do većine trudnica i porodica sa malom decom zahvaljujući razvijenim uslugama kućnih poseta u okviru polivalentne patronažne službe, kao i posvećenom radu ginekoloških i pedijatrijskih službi u domovima zdravlja, koje brinu o zdravlju i napredovanju dece od začeća, preko rođenja, sve do punoletstva, sa posebnim fokusom na period do polaska u osnovnu školu, odnosno do uzrasta od šest i po godina (uključujući i pravovremenu imunizaciju dece). Ipak, uz uvažavanje visokog obuhvata i efikasnosti polivalentne patronažne službe, može se reći da u sadržaj ovih usluga još uvek nisu u potpunosti integrisani globalni dokazi o tome šta je važno za razvoj dece ranog uzrasta, posebno u prvih hiljadu dana, što se smatra kritičnim periodom za razvoj moždanih funkcija. Usluge patronažne službe, u okviru kućnih poseta porodici, za sada su više usmerene na opšte zdravlje, rast, negu i imunizaciju, dok su odnosi u porodici, uključujući brigu za dobrobit dece, stimulativno i bezbedno okruženje, prevencija zanemarivanja i zlostavljanja te rano otkrivanje razvojnih kašnjenja i smetnji manje u fokusu.

Uzimajući u obzir, s jedne strane, visok obuhvat uslugama patronažne službe i, s druge strane, nalaze istraživanja koji ukazuju da se razvoj dece može veoma efikasno podržati u kontekstu kućnog okruženja, kao i saznanja da obučeni, osetljivi i na porodicu usmereni profesionalci mogu kroz kućne posete da doprinesu jačanju roditeljskih kompetencija i otpornosti porodice na izazove sa kojima se suočava, Regionalna kancelarija UNICEF-a za Evropu i Centralnu Aziju i Međunarodna asocijacija „Korak po korak“ (ISSA) inicirale su partnerski, tokom 2015. godine, razvoj više modula obuke za profesionalce koji pružaju podršku porodici kroz kućne posete. Cilj ove inicijative je da se profesionalci, koji podršku porodici pružaju kroz usluge kućnih poseta, pre svega u okviru patronažnih službi, osnaže da u skladu sa naučno dokazanim iskustvima unaprede svoje stavove, znanja i praksu u domenima od ključne važnosti za razvoj u najranijem detinjstvu i za pružanje podrške roditeljstvu.

Rad na razvoju originalnih sadržaja svih modula obuke koordinisale su Regionalna kancelarija UNICEF-a za Evropu i Centralnu Aziju u Ženevi, koju je predstavljala Bettina Schwethelm, specijalistkinja za razvoj i zdravlje male dece, i Međunarodna asocijacija „Korak po korak“ (ISSA) iz Holandije, koju predstavlja Zorica Trikić, viša programska rukovoditeljka.

Za razvijanje originalnih modula obuke bila je angažovana grupa internacionalnih eksperata:

- Cecilia Breinbauer, RISE Institute, Sjedinjene Američke Države (Modul 4);
- Adrienne Burgess, Fatherhood Institute, Ujedinjeno Kraljevstvo (Modul 5);
- Priti Desai, East Carolina University, Sjedinjene Američke Države (Modul 10);
- Andrea Goddard, Department of Medicine, Imperial College, Ujedinjeno Kraljevstvo (Modul 14);
- Svetlana Mladenović Janković, Gradski zavod za javno zdravlje Beograd, Srbija (Modul 15);
- Marta Ljubešić, Odsek za patologiju govora i jezika, Univerzitet u Zagrebu, Hrvatska (Moduli 12 i 13);
- Alessandra Schneider, CONASS – Conselho Nacional de Secretários de Saúde, Brazil (Modul 1);
- Bettina Schwethelm, Regionalna kancelarija UNICEF-a za Evropu i Centralnu Aziju (Moduli 6, 12 i 13);
- Dawn Tankersley, ISSA (Moduli 6, 8 i 11);
- Zorica Trikić, ISSA (Moduli 6, 9 i 11);
- Emily Vargas Baron, RISE Institute, Sjedinjene Američke Države (Modul 15);
- Joanne Vincenten, European Child Safety Alliance (Modul 9);
- Karen Whittaker, University of Central Lancashire, Fellow of the Institute of Health Visiting (Moduli 2 i 17);
- Dr Genevieve Becker, PhD, IBCLC, MINDI, Registered Dietitian and International Board Certified Lactation Consultant (Modul 16);
- Elizabeth Doggett, M.A., stručnjakinja za javno zdravlje (Modul 18)
- Dr Ivana Mihić, dr sci psih, Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet u Novom Sadu, Srbija (Modul 24)
- Kristina Nedeljković, patronažna sestra, Dom zdravlja Novi Sad, Srbija (Modul 24)

Svoj doprinos u razvijanju originalnih modula obuke dali su i: Obi Amadi, UNITE/CPHVA Health Sector, Ujedinjeno Kraljevstvo; Kevin Browne, Centre for Forensic and Family Psychology, University of Nottingham Medical School, Ujedinjeno Kraljevstvo; Ilgi Ertem, Developmental Pediatrics Unit, Ankara Medical School, Turska; Jane Fisher, Monash School of Public Health and Preventive Medicine, Melbourne, Australija; Deepa Grover i Maha Muna, Regionalna kancelarija UNICEF-a za Evropu i Centralnu Aziju; Maia Kherkheulidze, Department of Pediatrics, Tbilisi State Medical University, and Child Development Center, Gruzija; Morag MacKay, European Child Safety Alliance; Aleksei Sergeevic Pockailo, Department of Ambulatory Pediatrics, Belarusian Medical Academy of Post Diploma Education; Roopa Srinivasan, Developmental Pediatrician UNMEED Child Development Center, Mumbai, Indija; Pauline Watts, Public Health England, Ujedinjeno Kraljevstvo; Olivera Aleksić Hill, Institut za mentalno zdravlje, Srbija. Značajan doprinos izradi modula dati su kroz seriju konsultativnih procesa u koji su bili uključeni međunarodni, regionalni i nacionalni stručnjaci, treneri i praktičari iz zemalja Evrope i Centralne Azije.

UNICEF i ISSA žele da izraze veliku zahvalnost autorima i saradnicima koji su bili angažovani na razvijanju modula obuke, jer bez njihove velike posvećenosti razvoju usluga kućnih poseta za podršku deci ranog uzrasta i porodicama, posebno porodicama u kojima su uočeni razvojni rizici i/ili kašnjenja u razvoju deteta, serija od 24 modula obuke ne bi sada bila u rukama profesionalaca u zemljama regiona Evrope i Centralne Azije.

VIŠE O MODULIMA OBUKE

Svi moduli obuke namenjeni su profesionalcima uključenim u usluge kućnih poseta porodicama sa decom ranog uzrasta (patronažne sestre, pedijatri i drugi profesionalci), oslanjaju se na najnovije naučne dokaze i dobru praksu u ovoj oblasti i bave se ključnim aspektima razvoja i dobrobiti dece. Pošto mnogi od aspekata razvoja dece ranog uzrasta ni kod nas ni u zemljama regiona nisu dovoljno obuhvaćeni inicijalnim obrazovanjem profesionalaca niti programima njihovog stručnog usavršavanja, ovi moduli obuke mogu predstavljati značajan doprinos stručnom usavršavanju praktičara, a ako se integrišu i u obrazovne kurikulume, mogu znatno doprineti njihovom inicijalnom obrazovanju. Moduli se mogu prilagoditi i za obuku drugih profesionalaca, npr. zdravstvenih medijatora, porodičnih saradnika i voditelja slučaja u socijalnoj zaštiti te svih drugih praktičara koji podršku porodici i deci pružaju u neposrednom kontaktu i u kućnim uslovima. Određen broj modula se može prilagoditi za pedijatre ili lekare opšte medicine, koji pružaju podršku porodicama i u okviru zdravstvenih institucija (najpre u domovima zdravlja) i u kućnim uslovima.

Moduli obuke pružaju profesionalcima uključenim u neposredan rad sa decom i porodicama neophodna znanja i alate kojima mogu da povećaju angažovanje roditelja/staratelja u pružanje podrške razvoju dece od najranijeg uzrasta. Njihov sadržaj počiva na pretpostavci da roditelji žele da daju sve od sebe kako bi na najbolji mogući način podržali razvoj svog deteta i ohrabruje profesionalce da primenjuju pristup zasnovan na snagama porodice, da promovišu podržavajuće i podsticajne porodične odnose, da doprinose smanjenju razvojnih rizika i da upućuju porodice ka drugim uslugama i profesionalcima, kada je potrebno. Kako je roditeljstvo posredovano kulturnim vrednostima i uverenjima, moduli obuke za Srbiju prilagođeni su lokalnom kontekstu i obogaćeni lokalnim znanjima i alatima.

Verujemo da će obuka zasnovana na ovim modulima omogućiti svima koji su uključeni u usluge kućnih poseta, a najpre patronažnim sestrama, da razviju osetljivost i uvažavanje za porodične specifičnosti i da će im pomoći da, uz redovnu procenu snaga i potreba deteta, osnaže porodice da informisano preduzimaju akcije i donose odluke u vezi sa zdravljem, dobrobiti i razvojem njihove male dece. Takođe, verujemo da će, zahvaljujući unapređenoj praksi dobro edukovanih profesionalaca, kroz uslugu kućnih poseta deci i porodicama najugroženijih populacija biti značajno olakšan pristup uslugama, pre svega u sistemu zdravstvene zaštite, ali i u sistemima socijalne zaštite i obrazovanja, te da će se na taj način smanjiti rizici koji nastaju usled nepovoljnih uslova za odrastanje i posledice u domenu ranog razvoja.

KAKO KORISTITI MODULE OBUKE

U kreiranju modula obuke primenjeni su principi učenja odraslih, tako da omogućavaju aktivno učešće u razmatranju i prihvatanju ponuđenih znanja, veština, stavova i praksi koje mogu da se integrišu u rad sa porodicama i njihovo osnaživanje da obezbede najbolje moguće okruženje za dete. Format u kome su moduli obuke prikazani omogućava korišćenje kroz tradicionalne oblike učenja (treninzi), kroz individualno učenje u formi onlajn kurseva, kroz integrisanje sadržaja u obrazovne kurikulume i programe stručnog usavršavanja, kao i kroz različite kombinovane forme. U prilagođavanju modula uzeti su u obzir nivo obrazovanja polaznika obuke, njihova profesionalna iskustva, nacionalni standardi kvaliteta, karakter, kredibilnost modula obuke na lokalnom nivou (da li su deo obrazovnog kurikuluma, stručnog usavršavanja, ličnog usavršavanja i sl.), trajanje obuke (s obzirom na to da jedan kurs obuhvata nekoliko modula, razlikuje se ukupno trajanje jedne obuke).

PRILAGOĐAVANJE MODULA OBUKE ZA SRBIJU

Originalni moduli obuke prevedeni su udruženim učešćem Regionalne kancelarije UNICEF-a, ISSA i pojedinačnih kancelarija u zemljama srodnog govornog područja (Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Srbija). Prilagođavanje 18 modula obuke za Srbiju obavila je grupa istaknutih domaćih stručnjaka u oblasti ranog razvoja, ishrane, nege i brige o deci ranog uzrasta i ranih intervencija. Proces prilagođavanja je bio veoma sistematičan, a pratio je situacionu procenu kvaliteta postojećih usluga, kapaciteta angažovane radne snage i potreba lokalnih porodica. Procesom prilagođavanja 18 modula rukovodio je Gradski zavod za javno zdravlje iz Beograda kroz projekat koji je realizovan u okviru programa saradnje UNICEF-a i Ministarstva zdravlja Srbije. Stručni tim za prilagođavanje modula obuke za Srbiju činili su:

- Ivana Mihić, dr sc. psih., Odeljenje razvojne psihologije, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu (Moduli 1, 4, 16, 18);
- Dr Olga Stanojlović, pedijatar, KBC Zvezdara (Modul 5);
- Dr Danijela Vukićević, fizijatar, Klinika za rehabilitaciju „Dr Miroslav Zotović“, Beograd (Moduli 6 i 13);
- Dr Olivera Aleksić Hill, dečji psihijatar, Institut za mentalno zdravlje, Beograd (Modul 7);
- Dr Nenad Rudić, dečji psihijatar, Institut za mentalno zdravlje, Beograd (Moduli 8 i 12);
- Mr sc. med. dr Gordana Tamburkovski, Gradski zavod za javno zdravlje, Beograd (Moduli 9 i 15);
- Prim. mr sc. med. dr Svetlana Mladenović Janković, Gradski zavod za javno zdravlje, Beograd (Moduli 9 i 15);
- Jelena Branković, psiholog, Centar za podršku ranom razvoju i porodičnim odnosima „Harmonija“, Novi Sad (Modul 10, 16, 18);
- Prof. dr Milica Pejović Milovančević, Institut za mentalno zdravlje, Beograd (Modul 14)

- Milana Rajić, Institut za psihološka istraživanja, Univerzitet u Beogradu (modul 16)
- Kristina Nedeljković, Udruženje patronažnih sestara (modul 16)
- Dr Vladimir Mihić, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu (modul 18)
- Vedrana Mirković, grupa IZAĐI, Novi Sad (modul 18)
- Miljana Marić Ognjenović, Centar za podršku ranom razvoju i porodičnim odnosima „Harmonija“, Novi Sad (modul 18)
- Dr Nada Padejski Škerović, Sigurna ženska kuća, Centra za socijalni rad Grada Novog Sada (modul 18)

Originalni moduli 3, 17, 19, 20, 21 i 22 biće priređeni i prilagođeni za Srbiju u narednom periodu. Svi originalni moduli dostupni su na adresi [Supporting Families for Nurturing Care | ISSA](#).

Svi moduli na srpskom jeziku dostupni su na [Podrška porodicama za podsticajnu negu dece ranog uzrasta | UNICEF Srbija](#)

Naziv modula	Glavni sadržaj
Modul 1. Rano detinjstvo – period neograničenih mogućnosti	Objašnjava kritični značaj ranih godina za razvoj, blagostanje, zdravlje i postignuća deteta tokom celog života.
Modul 2. Uloga patronažne sestre u podršci razvoju dece tokom ranog detinjstva	Nudi viziju nove i sveobuhvatnije uloge patronažnih sestara. Objasnjava veštine i podršku potrebne za tu novu ulogu.
Module 3. Ishrana i zdravlje odojčadi i male dece	Dostupan samo u originalnoj formi na engleskom jeziku kroz postojeće trening materijale UNICEF-a i SZO (Integrated management of Childhood Illnesses – IMCI, Infant and Young Child Feeding – IYCF, Care for Child Development), na adresi https://www.issa.nl/node/343 .
Modul 4. Zaljublivanje – podsticanje afektivne vezanosti roditelja i deteta	Naglašava važnost afektivne vezanosti za razvoj deteta. Pruža informacije o tome kako se kroz kućne posete može podržati razvoj sigurne privrženosti.
Modul 5. Partnerstvo u podsticajnom roditeljstvu–angažovanje očeva	Pružila dokaze o pozitivnom uticaju učešća oca u razvoju deteta. Deli proverene pristupe koje se mogu koristiti tokom kućnih poseta za efikasnije uključivanje očeva.
Modul 6. Umetnost roditeljstva – ljubav, priča, igra, čitanje	Objašnjava kako ljubav, pričanje, igranje i čitanje utiču na razvoj beba i male dece. Pruža osnovne informacije i savete o tome kako pomoći roditeljima da koriste ove pozitivne roditeljske veštine.
Modul 7. Dobrobit roditelja	Objašnjava uticaj perinatalnih mentalnih bolesti na razvoj deteta. Pruža patronažnim sestrama informacije i alate za identifikaciju roditelja sa problemima mentalnog zdravlja u perinatalnom periodu, za pružanje podrške tim roditeljima i za njihovo dalje upućivanje.
Modul 8. Uobičajene brige roditelja	Objašnjava uobičajene brige roditelja koje se odnose na spavanje, plakanje, skidanje pelena i pozitivno disciplinovanje dece, a sa kojima se patronažne sestre svakodnevno sreću tokom kućnih poseta. Pruža praktične savete koji se mogu preneti tokom kućne posete.
Modul 9. Bezbednost doma i okruženja	Pružila informacije o najčešćim nenamernim povredama u ranom detinjstvu. Nudi praktične savete za edukaciju porodica kako da smanje broj nenamernih povreda.
Modul 10. Jačanje komunikacijskih veština patronažnih sestara	Pružila uvod u dobru praksu komunikacije. Daje konkretne primere kako se mogu poboljšati veštine komunikacije za uključivanje porodica kroz kućne posete.
Modul 11. Rad na eliminisanju stigme i diskriminacije – promovisanje jednakosti, inkluzije i poštovanja različitosti	Pokazuje kako stereotipi, stigma i diskriminacija umanjuju delotvornost pružalaca usluga u radu sa starateljima i porodicama, posebno onim koje društvo često marginalizuje. Pomaže pružaocima usluga da razmisle o sopstvenim predrasudama i stereotipima u kontekstu celoživotnog učenja i samousavršavanja.

Modul 12. Deca koja se razvijaju drugačije	Objašnjava zašto se neka deca različito razvijaju. Naglašava važnost porodice i porodičnih odnosa u podršci deci sa teškoćama u razvoju. Objasnjavaju nove pristupe, tj. „tim oko deteta“ i „pristup zasnovan na rutinama“, koji bi trebalo da delotvornije podrže ovu grupu dece i porodica.
Modul 13. Praćenje i skrining razvoja dece ranog uzrasta	Objašnjava koncepte praćenja razvoja, skrininga i procene. Pruža informacije o osnovnim alatima za praćenje razvoja koji se mogu koristiti u kućnim uslovima.
Modul 14. Zaštita male dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja	Pružaju dokaze o uticaju zlostavljanja, zanemarivanja i napuštanje deteta. Objasnjavaju ulogu kućnih/patronažnih poseta u pogledu prevencije, identifikacije rizika, upućivanja i saradnje sa drugim sektorima u podršci ugroženim porodicama.
Modul 15. Saradnja sa drugim sektorima	Pružaju obrazloženje za saradnju sa drugim sektorima, čiji je cilj dobrobit osetljive male dece i njihovih porodica. Podržava razvoj interdisciplinarnе saradnje.
Modul 16. Responsivno hranjenje	Pružaju informacije i znanja o tome šta je responsivno hranjenje, zašto je ono važno za celokupan razvoj deteta. Istovremeno, pomaže pružaocima usluga da razumeju i prepoznaju potrebe porodica za podrškom u ovom domenu, ali i svoju ulogu u razvoju veština responsivnog hranjenja.
Modul 17. Supervizija – pružanje podrške profesionalcima i unapređenje kvaliteta usluga	Dostupan samo u originalnoj formi na engleskom jeziku na adresi https://www.issa.nl/node/370 .
Modul 18. Podrška razvoju rodno balansiranoг porodičnog okruženja	Pružaju znanja o značenju i ulozi roda u kvalitetnom staranju o detetu i dobrobiti deteta i roditelja. Posebnu pažnju posvećuje ulozi patronažne sestre u podršci rodno nediskriminativnih praksi u porodicama (uključenost očeva, kvalitet roditeljskog saveza, balansirano staranje o deci bez obzira na rod). Konačno, fokus se stavlja i na teme vulnerabilnosti vezanih za rod i rodno zasnovanog nasilja.
Modul 19. Prvi koraci ka vrtiću (First steps to preschool)	Dostupan samo u originalnoj formi na engleskom jeziku na adresi: https://www.issa.nl/Module-19-First-steps-to-preschool
Modul 20. Zdrava telesna težina, fizička aktivnost i vreme provedeno sedeći (Healthy weight, physical activity and sedentary time)	Dostupan samo u originalnoj formi na engleskom jeziku na adresi: https://www.issa.nl/Module-20-healthy-weight-physical-activity-and-sedentary-time
Modul 21. Briga o maloj i/ili bolesnoj novorođenčadi (The care of small and/or sick newborns)	Dostupan samo u originalnoj formi na engleskom jeziku na adresi: https://www.issa.nl/Module-21-care-of-small-and-or-sick-newborns
Modul 22. Zaštita dece od bolesti koje se preveniraju imunizacijom (Protecting young children from vaccine preventable diseases)	Dostupan samo u originalnoj formi na engleskom jeziku na adresi: https://www.issa.nl/module-22-protecting-young-children-vaccine-preventable-diseases
Modul 24. Resursi tele-zdravstva u radu sa porodicama	Pružaju znanja o mogućnostima primene različitih resursa tele-zdravstva (poput video susreta, korišćenja aplikacija, video konferencija, online dostupnog video i pisanih sadržaja i slično) u radu sa porodicama male dece.

KLJUČNE PORUKE –ZAŠTO JE OVA TEMA VAŽNA ZA VAS?

- Savremeni način života sve češće rezultira time da se porodice oslanjaju na onlajn dostupne sadržaje za informisanje i učenje o brizi o detetu, kao i na virtuelne roditeljske zajednice. Kada podržavate porodicu, važno je da ih uputite na korisne i proverene izvore podrške i da budete uz njih dok ih koriste.
- Porodicama može biti potrebno praćenje ili intenzivnija podrška u razvoju veština staranja o detetu. Resursi teledzavstva omogućuju da im podrška ponekad bude pružena i bez realizacije kućnih poseta, redovnih ili dodatnih, ili na način koji je za porodicu manje intruzivan i prihvatljiviji.
- Porodice mogu privremeno biti u situaciji da ne mogu da vas prime u kuću, zbog epidemije, bolesti nekog od članova porodice, renoviranja stana i slično. Resursi teledzavstva omogućavaju da posetu ne morate odlagati ukoliko je porodici podrška potrebna i da im možete poslati poruku da ste uz njih, dostupni na različite načine koji odgovaraju njihovim trenutnim životnim okolnostima.
- Neki članovi porodice ne mogu da budu prisutni u domu dok traje poseta: mogu biti odsutni zbog posla, zbog toga što žive u drugoj zemlji ili drugom gradu ili su trenutno tamo na radu, zbog toga što su u bolnici uz dete ili na lečenju. Ovakav kontekst života može da predstavlja dodatni stres i rizik za kvalitetne odnose sa detetom ili oko deteta što povećava potrebu za podrškom. Resursi teledzavstva, kao što su video–susreti, razmene poruka, tekstova i videa preko različitih aplikacija ili korišćenje onlajn platformi, omogućuju da „okupite“ porodicu i pružite im podršku u razvoju negujućeg i podsticajnog okruženja za dete.
- Porodice mogu živeti u kontekstu koji kreira barijere za realizaciju kućnih poseta– mogu živeti u udaljenim, slabo dostupnim mestima ili su se preselile u drugi grad. Resursi teledzavstva omogućuju da ostvarite kontinuitet podrške porodicama i odgovorite na specifične potrebe koje mogu proisticati iz iskustava izolacije, odvojenosti, usamljenosti ili promene u dostupnosti uobičajene mreže podrške.
- U okviru teledzavstva najveći izazovi primene odnose se na izgradnju kvalitetnih odnosa sa porodicom, obezbeđivanje sigurnosti i poverljivosti podataka, kao i teškoće u proceni razvoja i potreba dece i roditelja.
- U vašem radu, teledzavstveni resursi ne bi smeli u potpunosti da zamene direktan rad sa porodicama u njihovom domu. Najbolje rezultate ćete postići kombinovanjem i resursa i pristupa.

ISHODI UČENJA

Kada prođete kroz ovaj modul, umećete da:

- Razumete koje resurse teledzavstva možete koristiti u radu sa porodicama kako biste obogatili ili intenzivirali podršku porodicama ili obuhvatili porodice u kojima posete iz različitih razloga nisu moguće
- Razumete načine na koje možete uključiti porodice u rad primenom ovih resursa
- Razumete načine na koje se komunikacija sa porodicama menja kada koristite teledzavstvene resurse i unapredite svoje veštine
- Prepoznate načine i resurse koje imate na raspolaganju, kao i tehnike koje možete da koristite u radu sa porodicom preko ovih aplikacija

Pokušajte, na samom početku, da odgovorite na sledeća pitanja, procenom da li je tvrdnja tačna ili ne. U ovom momentu, vaši odgovori ne moraju nužno da prikažu vašu informisanost ili znanje. Oni su više pokazatelj vaših očekivanja od mogućnosti različitih resursa telezdravstva u radu sa porodicama.

1. Telefonsko savetovanje je najbolje koristiti za kratke, instruktivne razgovore– kada je porodici potrebno dati jasne smernice za postupanje u nekoj situaciji.

T N

2. Bilo koja razmena snimaka ili fotografija između patronažne sestre i porodice je resurs telezdravstva na koji se možemo osloniti u radu sa porodicama.

T N

3. Ako primenjuje video–susrete u radu sa porodicama, patronažna sestra može da, za porodice sa svog terena, bude dostupna 24 sata dnevno.

T N

4. Video–susret je planiran, najavljen i dogovoren sa porodicom. Zato je ključni korak u njegovoj realizaciji pažljivo kreiranje plana kada i sa kojim ciljem se ono u porodici primenjuje.

T N

5. Principi rada sa porodicom tokom video–susreta su isti kao i na patronažnoj poseti i obuhvataju jedinstvo nege i stimulacije, rad sa oba roditelja, prepoznavanje i prevenciju rizika.

T N

6. Video–susreti podrazumevaju savetodavni rad, otvoreni razgovor, poznavanje porodice, informisanje i modelovanje kako bi se gradile veštine staranja o detetu.

T N

7. Video–susret ne omogućava prisustvo oba roditelja i deteta, kao ni opciju da se posmatra i prati kvalitet interakcije među članovima porodice i sa detetom.

T N

8. Video–susrete i druge resurse telezdravstva je moguće koristiti sa svim uzrasnim grupama, u situaciji kada ne postoji mogućnost da se uđe u dom porodice i/ili postoji potreba za dodatnom podrškom i intenzivnijim praćenjem okruženja u kom dete raste.

T N

9. Različite aplikacije, pisani ili video–sadržaji dostupni na internetu kao resursi telezdravstvenih intervencija mogu da unaprede informisanost i znanje roditelja o razvoju i potrebama deteta.

T N

10. Video–susreti, kao ni drugi resursi telezdravstva, ne mogu da zamene u potpunosti patronažne posete u domu porodice i zato ih je važno kombinovati sa drugim oblicima rada (grupni zdravstveno–vaspitni rad, posete u domu).

T N

Na kraju ove publikacije, pogledajte ponovo isti „test znanja“. Pokušajte da ga rešite i tada, nakon učenja, i kroz razumevanje tačnih odgovora, rezimirajte svoja znanja i dodatne dileme ili želje za učenjem o ovoj temi.

1

UVOD

Cilj ovog modula je da omogući promišljanje načina na koje telezdravstveni resursi mogu obogatiti aktualne programe podrške porodicama temeljene na kućnim posetama, uključujući i usluge polivalentne patronažne službe u radu sa porodicama koje očekuju decu ili brinu o maloj deci.

Termin *telezdravstvena intervencija* podrazumeva upotrebu elektronskih platformi ili aplikacija poput telefonskih poziva, video-susreta i konferencija, SMS i drugih poruka, korišćenje različitih onlajn aplikacija, društvenih mreža i sadržaja predstavljenih na onlajn platformama, kao resursa kojima se pruža podrška pojedincima ili porodicama.

Upotreba ovih resursa može biti *sinhrona* – kada su i profesionalac i porodica istovremeno prisutni, angažovani i postoji mogućnost direktne komunikacije i razmene. Ovo je, na primer, slučaj sa video-susretima ili konferencijom, razmena SMS poruka i sl. *Asinhrona* upotreba telezdravstvenih aplikacija podrazumeva razmenu prethodno snimljenih ili pisanih materijala između profesionalaca i porodica. Na ovaj način se mogu razmenjivati video-zapisi ili informativni materijali.

Ova dva načina upotrebe mogu se kombinovati. Tako je moguće, na primer, da se tokom video-poziva analizira prethodno načinjen snimak porodične interakcije ili da se tokom video-poziva razgovara o pisanim ili video-materijalima koje ste im poslali, ili koje su sami roditelji pronašli na nekom od veb-sajtova ili društvenih mreža.

Osim ovih načina upotrebe, savremene tehnologije omogućuju i dostupnost onlajn sadržaja (uključujući i interaktivne onlajn platforme) ili sadržaja u aplikacijama na mobilnim telefonima, koje su posvećene informisanju i edukaciji sa dostupnim tekstovima ili videima posvećenim specifičnim temama. Postoji i mogućnost personalizovane upotrebe, obaveštenja i podsetnika vezanih za različite teme koje su cilj podrške (na primer, podsetnik za imunizaciju, redovno praćenje rasta i razvoja kod pedijatra i slično).

Pandemija COVID19 je dovela u fokus primenu telezdravstvenih resursa u radu sa porodicama. Ovi resursi bili su veoma korisni u kontekstu velikog broja izazova sa kojima su se susretali praktičari različitih struka koji rade sa porodicama, pogotovu porodicama najmlađih. Posete porodicama često nisu bile moguće ili je postojao veliki broj prepreka za njihovu kontinuiranu realizaciju. Programi su tako bivali adaptirani, da bi se izbeglo prekidanje ili prestanak njihove realizacije.

Istovremeno, globalna zdravstvena kriza prouzrokovala je značajne promene u svakodnevnom funkcionisanju porodica, snažne strahove, doživljaj neizvesnosti, zabrinutost i izolaciju, gubitak ili intenzivne promene u funkcionisanju i dostupnosti mreže podrške za ogroman broj porodica.

Istraživanja dosledno pokazuju da je ovakav kontekst života doprineo značajnom porastu problema u mentalnom zdravlju (doživljenog stresa, depresije i anksioznosti) kod roditelja, ali i intenziviranju nasilja u porodicama, padu kvaliteta staranja o deci, uključujući i porast iskustava fizičkog kažnjavanja, zanemarivanja ili zloupotrebe dece (1,2,3¹). Sve navedeno je, neosporno, intenziviralo potrebe porodica za podrškom i zahtevalo odgovor i fleksibilne promene u dostupnoj stručnoj podršci. Kao jedan od načina da se ovo postigne, značajan broj programa i usluga koristio je resurse telezdravstvenih intervencija i na

¹ 1Sheiber F, Nelson P, Momany A, Ryckman K, Demir-Lira O. (2023). Parent mental health and child behavior during the COVID-19 pandemic. *Children and Youth Services Review*, 148, 106888 (<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.106888>), 2.
Slomian J, Honvo G, Emonts P, Reginster J-Y, Bruyere O. (2019). Consequences of maternal postpartum depression: A systematic review of maternal and infant outcomes *Women's Health*, 15, pp. 1–55,
3. Patrick S.W, Henkhaus L.E., Zickafoose J., Lovell K., Halvorson A.. (2020). Well-being of parents and children during the COVID-19 pandemic: A national survey *Pediatrics*, 146 (4)

taj način se prilagodio okolnostima i potrebama porodica uz dobre rezultate (4,5,6,7,8)². Uz pomoć ovih resursa su dopunjeni i realizovani programi podrške porodicama u domenu mentalnog zdravlja, rane intervencije, ali i podrške kvalitetnom staranju o deci (poput programa „Parents as teachers“ <https://parentsasteachers.org/>).

Pitanja za promišljanje i diskusiju

U publikaciji [PARENTING HOME VISITOR PRACTICES ADAPTED TO THE PANDEMIC](#) navedeni su primeri dobre prakse upotrebe različitih teledzdravstvenih resursa u radu sa porodicama tokom pandemije COVID-19, kao što su:

- Primena aplikacija za grupni razgovor (grupni onlajn čet), primena SMS i drugih poruka, razmena fotografija i videa i primena telefonskih poziva
- Kreiranje grupe za razgovor u aplikaciji za čet
- Kreiranje edukativnih videa različitih sadržaja i podela ovih tutorijala sa porodicama (npr. čitanje sa decom, muzika, ples, pravljenje igračaka ili igra materijalima iz domaćinstva)
- Tik-Tok

Razmislite o njima i promislite o načinima kojima biste vi mogli da obogatite praksu podrške porodicama i van konteksta pandemije, upotrebom nekih od ovih resursa.

Diskutujte i razmenite svoje ideje sa kolegicama.

Važno je da kao patronažna sestra imate na umu da pandemija nije jedini kontekst u kom upotreba teledzdravstvenih resursa doprinosi mogućnosti da se fleksibilno dosegnu porodice kojima je podrška potrebna, niti da je protekla globalna zdravstvena kriza prvi kontekst u kom su ovi resursi primenjivani.

Potreba da se programi podrške roditeljstvu, temeljeni na kućnim posetama, adaptiraju ili dopune, kako bi se njima obuhvatile porodice sa kojima rad nailazi na različite barijere, prepoznat je još ranije. Neke od tih porodica su često pred izazovima koji intenziviraju potrebu za podrškom: porodice koje se suočavaju sa izazovima vezanim za materijalno stanje ili siromaštvo, mentalno zdravlje i zloupotrebe psihoaktivnih supstanci, porodice koje žive u udaljenim, nenaseljenim mestima, one čiji su članovi razdvojeni (porodice vojnika, zatvorenika ili porodice čiji odrasli članovi rade u inostranstvu) ili koje se, u toku rada profesionalaca sa njima, presele iz zajednica u kojima se program kućnih poseta realizuje.

Adaptacije i dopune ovih programa upotrebom teledzdravstvenih resursa mogu imati benefite ne samo u obuhvatu, već i u većoj efikasnosti programa, omogućavanju različitih nivoa podrške, ali i unapređivanju profesionalnih kompetencija praktičara koji programe realizuju.

Brojna istraživanja dokumentovala su načine na koje primena teledzdravstvenih resursa, poput onlajn sadržaja, video-poziva ili SMS poruka može da obogati programe podrške porodici temeljene,

² 4. Roben CK, Kipp E, Schein SS, et al. Transitioning to telehealth due to COVID-19: Maintaining model fidelity in a home visiting program for parents of vulnerable infants. *Infant Ment Health J* 2022; 43: 173–184.

5. Smith W, Taki S, Wen LM. The role of telehealth in supporting mothers and children during the COVID-19 pandemic. *Aust J Adv Nurs* 2020; 37: 37–38.

6. Traube DE, Hsiao HY, Rau A, et al. Advancing home based parenting programs through the use of telehealth technology. *J Child Fam Stud* 2020; 29: 44–53.

7. Hanach N, de Vries N, Radwan H, et al. The effectiveness of telemedicine interventions, delivered exclusively during the postnatal period, on postpartum depression in mothers without history or existing mental disorders: a systematic review and meta-analysis. *Midwifery* 2021; 94: 102906.

8. Harris M, Andrews K, Gonzalez A, et al. Technology-assisted parenting interventions for families experiencing social disadvantage: A meta-analysis. *PrevSci* 2020; 21: 714–727.

generalno, na kućnim posetama (9,10,11³). Pozitivni efekti ovakvih „dopuna“ dokazani su kada je u pitanju responzivnost i kvalitetna interakcija roditelja i deteta, mentalno zdravstvene teškoće i emotivna dobrobit roditelja, ali i ponašanje dece.

Pitanja za promišljanje i diskusiju

Razmislite o porodicama sa kojima radite. U kojim situacijama imate utisak da bi neki od resursa teledzavstva (SMS, video–susret, video–konferencije ili virtuelne zajednice učenja, onlajn i video–materijali..) bili korisni kao dopuna ili intenziviranje podrške koju im pružate kućnim posetama?

Bilo koja porodica se može naći u situaciji da uobičajeni načini podrške koje imamo na raspolaganju nisu dovoljni da odgovore njihovim potrebama. Zato je važno da oblici podrške koje koristimo osiguraju fleksibilnost u dosezanju porodica ili načinu rada sa njima. Na primer, često se dešava da otac (ili roditelj koji radi) bude odsutan tokom poseta. Video–susret ili video–snimak interakcije tog roditelja sa detetom nam daje mogućnost da čujemo i odgovorimo i na potrebe koje nismo u poseti videli. Dok traje poseta, dete ponekad nije budno, a mi želimo da ispratimo način na koji se uvodi neka rutina (ili više rutina) i ne uspevamo da zakažemo posetu baš u to vreme. Ponekad je porodici potrebno kontinuirano davati podršku ili podsetnik za aktivnosti koje je važno da integrišu u svoj svakodnevni život; porodica može biti sa detetom na bolničkom lečenju; jedan od roditelja može biti na radu u inostranstvu; porodica se može preseliti i naša podrška joj može biti potrebna tokom tranzicije ka novim pružaocima usluga; porodica može živeti na udaljenom području do kog je ponekad teško stići... Sve ovo mogu biti situacije u kojima je moguće i potrebno razmišljati o koristima resursa teledzavstva.

I pored svih navedenih prednosti i koristi teledzavstveni resursi ne smeju da zamene kućne posete i vaš rad sa porodicama u njihovom domu. Oni bi trebalo da obogate i unaprede vaše aktivnosti i omoguće veću fleksibilnost, dostupnost, kontinuiranu podršku i upotrebu raznolikih alata u radu sa porodicama, kao i da doprinesu boljem praćenju načina na koji porodice implementiraju znanja i informacije koje im prenosite u svakodnevni život.

³ 9. Jetelina KK, Oke O, Rodriguez P, Weerakoon SM, Barlow SE. Implementation of a telehealth-enhanced home visiting programme for families of young children. *J TelemedTelecare*. 2022 May;28(4):266–279. doi: 10.1177/1357633X20938282. Epub 2020 Aug 9. PMID: 32772762.

10. Morrison K, Hughes T, Doi L. Understanding the use of telehealth in the context of the Family Nurse Partnership and other early years home visiting programmes: A rapid review. *Digit Health*. 2022 Nov 14;8:20552076221123711. doi: 10.1177/20552076221123711. PMID: 36406154; PMCID: PMC9666867.

11. Poorman E, Gazmararian J, Parker RM, et al. Use of text messaging for maternal and infant health: A systematic review of the literature. *Matern Child Health J* 2015; 19: 969–989.

12. Hall CM, Bierman KL. Technology-assisted interventions for parents of young children: Emerging practices, current research, and future directions. *Early Child Res Q* 2015; 33: 21–32.

DOBITI OD KORIŠĆENJA TELEDRAVSTVENIH RESURSA I PRISTUPA

Fleksibilnost. Fleksibilnost u dosezanju porodica znači pre svega mogućnost da se uz porodicu bude onda kada joj je potrebno, na način koji je moguć. Što je fleksibilnija, usluga ima šanse da dosegne veći broj porodica i suštinski odgovori na njihove raznolike potrebe ili okolnosti života, kao i da ponudi podršku na način na koji je porodica spremna i u mogućnosti da prihvati. U životu porodice, fleksibilnost usluga podrške je potrebna i van konteksta iznenadnih, dugotrajnih stresnih događaja, kakav je, na primer, pandemija. Fleksibilnost će omogućiti da tragate i nađete načine da uključite očeve (koji rade ili žive u drugom gradu), da posmatrate interakciju sa detetom koju imaju i drugi članovi domaćinstva (bake, deke i drugi koji eventualno žive u istom domaćinstvu), da budete uz porodicu ukoliko se nalazi na bolničkom lečenju i slično.

Pogledajte ovaj video i odgovorite na sledeća pitanja:

Pogledajte primer upotrebe video-susreta u radu sa porodicama tokom pandemije COVID-19.

<https://www.unicef.org/serbia/price/novi-oslonac-u-pravom-trenutku>

- Upotreba video-poziva je doprinela fleksibilnosti programa podrške prikazanih u ovim videima. Razmislite, koje dobiti su porodice imale od tog povećanja fleksibilnosti?
- Na koje načine su veštine pružaoca podrške (patronažna sestra) bile unapređene uvođenjem video-poziva radi postizanja fleksibilnosti u načinu pružanja podrške?

U kontekstu pandemije (zdravstvenog rizika, neizvesnosti, doživljaja izolacije) porodice su pre svega mogle da prepoznaju dodatnu podršku vezanu za emotivnu dobrobit i mentalno zdravlje (umirivanje, predvidivost, jasne smernice, briga o osećanjima). Ipak, ključna dobit je doživljaj kontinuiteta podrške jer prekida u podršci porodicama nije bilo, bez obzira na drugačije, stresnije, izazovnije okolnosti. Svest o potrebama porodice i važnosti kontinuiteta, kao i veština da se nađe način i primene različiti resursi da se obezbedi kontinuitet podrške – neke su od najvećih profesionalnih dobiti za patronažne sestre koje su imale prilike da primenjuju video-susrete tokom pandemije COVID 19.

Pogledajte video i saznajte još: **Parents as Teachers Virtual Home Visiting**

https://www.youtube.com/watch?v=MrvWt_xmwrM

Dostupnost. Dostupnost pre svega znači da porodica može da koristi usluge podrške onda kada su joj potrebne, bez obzira na kontekst u kom živi. Iz perspektive porodice, to ne znači nužno fizičko prisustvo ili mogućnost kontakta 24 sata dnevno. Porodicama je važno da znaju da je patronažna sestra zainteresovana za njih, da ih razume, osluškuje njihovo iskustvo staranja o detetu, da prati njihove potrebe i odgovara na njih, da su uvaženi i prihvaćeni kao pravi partneri u sticanju veština roditeljstva, ma koliko specifična bila njihova iskustva. Istovremeno, ukoliko se radi o patronažnoj sestri, mora biti jasno definisano vreme kada se sa njom može stupiti u kontakt.

Primer

Pročitajte priču patronažne sestre o njenom iskustvu primene video–susreta u neobičnom i zahtevnom kontekstu rada sa majkom i:

- Razmislite o dobitima koje je, od primene video–susreta, mogla imati mlada majka, a koje sama patronažna sestra.*
- Razmislite o načinima na koje je primena video–susreta omogućila patronažnoj sestri da bude aktivan i nezamenljiv član mreže podrške za majku, ali i akter u celom sistemu koji sa majkom radi, te da podrži i praktičare koji su sa majkom bili u kontaktu iz svojih profesionalnih uloga.*
- Konačno, razmislite o dobitima koje, dugoročno, može imati i dete o kome se ova majka stara.*

U prethodnom periodu imala sam prilike da preko video–susreta radim sa puno različitih porodica. Danas sam želela da govorim o svom iskustvu koje je za mene bilo nesvakidašnje, zahtevno i u kom je mogućnost da koristim video–susrete dovela do zadovoljstva svih aktera priče.

Majka je bila maloletna, na odsluženju kazne u Vaspitno–popravnom domu (VPD) Kruševac. Trudnoća je bila rezultat nasilnog odnosa – devojka je bila zlostavljana od strane oca deteta i njega je na kraju i ubila zbog čega je bila u VPD. Porodila se u OB Kruševac i nakon porođaja sa bebom je vraćena u Dom. U tom momentu se još nije znao plan njenog zbrinjavanja, ali je beba bila sa njom,. Ovo je bio prvi put da su u Domu imali ovakvu situaciju. Jedina podrška koju je majka mogla da ima– u smislu nege i pomoći oko novorođenčeta – bila je koleginica, medicinska sestra u ustanovi. Ona sama, nije imala nikakvo iskustvo u brizi o novorođenčetu i porodilji.

Tri posete su obavljene uživo u Domu. Majci je bilo teško– zbog stresa koji je preživela, nije imala podršku roditelja, ničiju zaštitu, plašila se da li će moći da se brine o bebi, da preuzme sve oko nege. Patronažna sestra je imala strah da li će moći da pruži adekvatnu pomoć i da li ima znanje koje je potrebno i majci i bebi.

Dalje posete ustanovi tražile su dogovorene dodatne dozvole, pa smo majku i bebu, i tokom perioda novorođenčeta i tokom perioda odojčeta, pratile video–pozivima. Korisnici VPD nemaju pravo upotrebe mobilnog telefona, ali smo dalji rad nastavile video–susretima uz podršku medicinske sestre koja je u početku takođe bila prisutna.

Jako sam zadovoljna što sam ovo umela i imala prilike da uradim. Podrškom sam omogućila da mlada majka uspostavi i održi laktaciju. Imale smo priliku puno da razgovaramo o njenim osećanjima, što je važno zbog celokupnog stresa koji je doživela. Stvorile smo uzajamno poverenje. Majka je u posetama uživo bila nezainteresovana i za bebu i za saradnju, ali je, kako smo nastavljale rad, prihvatala moje savete. U ustanovi u kojoj je, nije očekivala ovaj vid podrške.

Biljana Stefanović, patronažna sestra Doma zdravlja Kruševac

U ovoj situaciji, dobiti za mladu majku mogu biti između ostalih: podrška u prvim danima prilagođavanja na staranje o novorođenčetu – uspostavljanje i praćenje dojenja i, kasnije, prelazak na nemlečnu ishranu, responzivnost u hranjenju, rutina nege, praćenje i blagovremeno reagovanje na eventualne teškoće vezane za stres i emotivno stanje (majka je u veoma visokom riziku od postpartalne depresije), kao i prihvatanje bebe i roditeljske uloge.

Primena video–susreta je, u ovom slučaju, omogućila patronažnoj sestri da bude aktivan i nezamenljiv član mreže podrške za majku, ali i akter u celom sistemu koji sa majkom radi– da podrži i praktičare koji su sa majkom bili u kontaktu iz svojih profesionalnih uloga (npr. pomenuta medicinska sestra). Ovo je postignuto zahvaljujući kontinuiranoj profesionalnoj razmeni i zajedničkom delovanju i u posetama „uživo“ i na video–susretima. Osim toga, to što je patronažna sestra uključila medicinsku sestru tokom video–poziva, omogućilo je da i ona sama (medicinska sestra) bolje upozna potrebe mlade majke i bebe i, između video–poziva, pruži potrebnu podršku.

Dugoročne dobiti za dete u ovom slučaju, tiču se pre svega prevencije odbacivanja i napuštanja deteta, a zatim i građenja podsticajnog i negujućeg okruženja – kroz brigu o zdravoj ishrani, negovanje responzivnosti i emotivne dostupnosti majke za dete, brigu o mentalnom zdravlju i podizanje doživljaja kompetentnosti da se o detetu stara.

Mogućnost kontinuirane podrške. Kontinuirana podrška, iz perspektive porodice, pre svega znači doživljaj da patronažna sestra prati njeno napredovanje u razvoju veština nege i podsticaja razvoja deteta. Neretko *praćenje* podrazumeva jednu specifičnu temu ili veštinu i nije potrebno realizovati celu patronažnu posetu da bi se porodica dodatno podržala – na primer, pratimo kako porodica napreduje u veštinama razgovora ili čitanja sa detetom. Upotreba telezdravstvenih resursa (poput video–poziva ili SMS) vam daju mogućnost da kontinuirano budete uz porodicu tako što ćete dodatno ispratiti napredovanje u nekoj njihovoj veštini, odnosu ili emotivnom stanju o kom ste razgovarali ili koje ste primetili tokom patronažne posete, dodatno razgovarate na temu koja je važna za staranje o detetu– da zajedno proanalizirate neko njihovo iskustvo, izradu nekog zadatka koji ste im dali ili materijal koji su pročitali/pogledali. Ovi resursi će vam dati mogućnost da porodicu pratite i onda kada ona menja kontekst ili mesto stanovanja i podržite njihovo prilagođavanje (npr. preseljenje u drugi grad, odlazak jednog od roditelja na rad u drugi grad ili državu, preseljenje u porodičnu kuću jednog od roditelja, povratak na posao, podela odsustva za negu deteta između majke i oca, povratak kući sa bolničkog lečenja...).

Upotreba savremenih alata u radu sa porodicom, praćenje načina na koji porodica koristi dostupne informacije. Roditeljstvo se uči, pa bi podrška razvoju veština deteta i podsticaja razvoja deteta, trebalo da se oslanja na načine učenja koji su svojstveni odraslima. Analiza sopstvenog iskustva, iskustva drugih ili pročitani sadržaji su važni oslonci za ovo učenje. Resursi telezdravstva u radu sa porodicama omogućuju vam da razmenjujete video i pisane sadržaje, te da se „susretnete“ sa porodicom i zajedno proanalizirate šta se u njima vidi. Na ovaj način osiguravate da ste uz porodicu **dok** ona uči, da možete da čujete šta porodica u nekom sadržaju vidi ili razume, te da ih podržavate u tome kako da važne poruke iz nekog materijala integrišu u svoj život. Konačno, kada zajednički analizirate neki njihov snimak, interakcije sa detetom na primer, omogućavate učenje iz sopstvenog iskustva.

Pogledajte video i razmislite:

Sledeći snimak prikazuje deo rada patronažne sestre sa porodicom realizovan preko video–poziva. U ovom odeljku patronažna sestra analizira sa majkom snimak u kom otac hrani njihovu bebu.

<https://youtu.be/P9Tj7iQ39-Q>

- Koje prilike za podršku ima patronažna sestra kada sa majkom analizira interakciju oca i deteta? Za koje porodice bi ovo bilo korisno?*
- Koje prilike za podršku bi imala patronažna sestra kada bi snimak analizirala sa ocem? Kojim porodicama bi ovakav način rada bio koristan?*
- Koje prilike za podršku bi imala patronažna sestra kada bi snimak analizirala sa oba roditelja? Kojim porodicama bi ovakav način rada bio koristan?*

Radeći sa ovom porodicom, između ostalog i kroz video–susrete, patronažna sestra ima dodatnu šansu da neguje roditeljski savez, pre svega poverenje majke u kompetencije oca, dok prati rutine ishrane u porodici. Kada bi patronažna sestra snimak analizirala sa oba roditelja istovremeno, imala bi šansu da, takođe

negujući roditeljski savez, usmeri pažnju na podizanje svesti o značaju i veštinama međusobne podrške roditelja za ostvarivanje kvalitetne interakcije sa detetom.

Patronažna sestra ima mogućnost da ovaj snimak analizira i sa ocem. Tada podršku usmerava na građenje kapaciteta oca za podsticajnu negu, na njegovu spremnost za uključivanje u brigu o detetu i doživljaj njegove lične kompetentnosti u roditeljskoj ulozi.

Prikazani način rada može biti veoma koristan za porodice koje imaju dominantno tradicionalna uverenja i veći deo brige o detetu prepuštaju i očekuju od majke, sa većim poverenjem u njenu spretnost. Stres koji majke u ovim porodicama doživljavaju može biti visok i, realno, umanjiti kvalitet staranja o detetu. Dodatno, u ovim porodicama postoji značajan rizik od slabog uključivanja oca u brigu o detetu. Postoje značajni dokazi o negativnim efektima neuključenosti (i pozitivnim efektima učešća oca u brizi o detetu) i to i za detetov razvoj, ali i za kvalitet života oca, majke, bračnu stabilnost i funkcionisanje porodice u celini. U porodicama tradicionalnih uverenja vezanih za rodne uloge, majke ponekad imaju nisko poverenje u oca i često nisu spremne (a ni podržane od strane okoline) da podele zadatke brige o detetu sa ocem. Dodatno, očevi koji i sami imaju tradicionalna uverenja, ili žive u takvom okruženju, ili su, pak, zbog posla mnogo ređe sa detetom, te mogu imati potrebu za dodatnom podrškom kako bi gradili svoj doživljaj kompetentnosti i kvalitetnu interakciju sa detetom. Konačno, većina porodica, pogotovu onih u kojima majka koristi odsustvo za negu deteta, ima izazov da razvije kapacitete za međusobnu podršku u razvoju odnosa sa detetom, ali i da razume način na koji se ta podrška pruža i koji je njen značaj.

2

VIDEO–SUSRETI SA PORODICAMA

ŠTA SU VIDEO–SUSRETI?

Video–susreti sa porodicama predstavljaju oblik pružanja podrške porodicama putem video– poziva. Mogu da podrazumevaju rad sa jednom porodicom ili više porodica okupljenih u video– konferenciju. U oba slučaja omogućuju direktnu interakciju sa članovima porodice, ali i kombinaciju ovog oblika rada sa asinhronim, pa mogu da uključuju zajedničku analizu video ili pisanog materijala.

Video–susreti nude niz dobrih mogućnosti za rad sa porodicama.

Video–susret omogućuje da patronažna sestra bude „prisutna“ u različitim rutinama porodice (ishrana, presvlačenje i nega, čitanje, igra) i da sa porodicom radi na razvoju podsticajnog okruženja za dete baš u tim situacijama koje su veoma bogate interakcijama roditelja i deteta

Pogledajte izvod iz video–poziva sa porodicom u okviru programa „Parents as teachers“. Na snimku vidite način na koji praktičar inicira, a zatim i prati interakciju između majke i deteta kako bi uvela igru.

Parents as Teachers Virtual Visit Example

<https://www.youtube.com/watch?v=4zTu2ADnUHo&t=1s>

Video–susret omogućuje da patronažna sestra uključuje sve odrasle koji se o detetu brinu. Vreme realizacije patronažnih poseta u domu ne može baš uvek da se organizuje tako da i zaposleni roditelji budu prisutni (a u starijim uzrastima dece, da čak i dete koje je u vrtiću bude prisutno na poseti). Video–susret omogućuje fleksibilnost u ovom domenu, ne samo vremenom zakazivanja, već i kombinovanjem različitih tehnika u radu koje patronažnoj sestri omogućuju da vidi, isprati i podrži razvoj veština podsticajne nege kod svih koji o detetu brinu.

Pogledajte kako to izgleda u praksi

U ovom primeru, patronažna sestra koristi video–susret sa porodicom pre nego što realizuje posetu u domu. Koristi ovaj oblik rada da vidi celu porodicu, da čuje dosadašnja iskustva staranja o detetu oba roditelja (i posmatra interakciju sa njima), kao i da oba roditelja informiše i pripremi za njihov dalji zajednički rad.

<https://youtu.be/PcOE9bJDJiM>

Video–susret, dalje, omogućuje da patronažna sestra sa porodicom analizira i interakcije kojima ne prisustvuje (preko video–zapisa, na primer) i tako podrži porodicu u analizi sopstvenih iskustava staranja i razvoju kvalitetne brige o detetu.

KARAKTERISTIKE VIDEO–SUSRETA SA PORODICOM

- Oslanjaju se na otvoreni razgovor, poznavanje (ili upoznavanje) porodice i okolnosti njenog života, praćenje napredovanja i razvoja porodičnih interakcija, uz stalno osluškivanje potreba porodice, podsticaj svim njenim članovima i brigu o kontinuitetu kvalitetne brige o detetu. U tom smislu, video–susreti su deo individualizovanog pristupa porodici koji za cilj ima jačanje roditeljskih kompetencija, brigu o zdravlju i razvoju dece i građenje kvalitetnog okruženja za dete.
- Uključuju procenu potreba porodice, eventualnih rizika i stanja u porodici – kvalitet interakcije, raspoloženje roditelja, napredovanje deteta, kvalitet okruženja, uključivanje roditelja, dostupne mreže podrške. To, međutim, ne znači da ćemo video–susrete koristiti za procenu okruženja (bezbednosti i uslova za život), kao ni mentalnog zdravlja roditelja. Ovo je daleko bolje uraditi u

patronažnoj poseti porodičnom domu. Tada se ima uvid u organizaciju i izgled prostora u kom porodica živi, izgled komšiluka, dostupnost usluga u okruženju porodice i niz drugih elemenata koji su osnov procene rizika za zdravlje i razvoj bebe. Ipak, kada koristimo video–susrete u radu sa porodicom, potrebe, rizici i aktuelno stanje u porodici– biće izuzetno važan činilac za planiranje i realizaciju ovog oblika rada. Oni će usmeravati učestalost, ciljeve i teme video–susreta sa porodicom.

- *Podrazumevaju savetodavni rad sa roditeljima.* Tokom video–poziva, u susretu sa porodicom bavićete se informisanjem i edukovanjem roditelja, zajedničkom analizom iskustava staranja o detetu i učenjem sa porodicom (kroz analizu video–snimka, pisanog materijala ili snimaka koje porodica napravi u svojoj kući), kao i razvojem konkretnih veština u interakciji sa detetom ili uvođenjem rutina koje obogaćuju okruženje za razvoj deteta.
- *Obuhvataju razgovor, ali i posmatranje komunikacije i interakcije unutar porodice, te modelovanje i podršku razvoju roditeljskih veština nege, ishrane, brige o zdravlju i podsticanja razvoja.* Takođe, mogu da obuhvataju i instrukcije o postupanju ili jasne smernice kada je potrebno. U tom smislu, u video–susretu, koristite sve veštine rada sa porodicom da biste podstakli i pratili razvoj kvalitetnog okruženja i pristupa detetu.

Video–susreti sa porodicama se, kao i patronažne posete u domu porodice, oslanjaju na kvalitetan odnos patronažne sestre i članova porodice. Zato se u radu i putem video–susreta neguju otvorena komunikacija, učešće porodice, osetljivost na njihove potrebe i celovitost podrške koju patronažna sestra pruža.

KADA PORODICE MOGU IMATI KORISTI OD VIDEO–SUSRETA?

Video–susreti su način da obuhvatite direktnim radom porodice koje žive u udaljenim mestima, porodice u kojima su članovi razdvojeni ili poseta u domu nije moguća usled nekog specifičnog konteksta života. Međutim, video–susrete možete da koristite i da porodicu, sa kojom inače radite, pratite i intenzivirate joj podršku domenima u kojima ste prepoznali rizik za zdravlje, razvoj i dobrobit deteta.

U radu sa porodicama, video–susreti mogu imati puno efekta u različitim situacijama koje su opisane u tekstu koji sledi.

Na patronažnoj poseti u domu porodice nije mogao da bude prisutan otac ili majka. Važno je da ispratite način na koji se svaki od roditelja uključuje, kakav odnos sa detetom ima, njegovo viđenje roditeljstva, doživljaj stresa i potrebu za podrškom ili roditeljskim savezom. Zato „nedostajućeg“ roditelja pozovite na video–susret, a izbegnite da, na primer, o odnosu oca i deteta, ili učešću oca isključivo čujete od majke.

Primer

Razmislite o ovim porodicama:

1. *Patronažna sestra obilazi porodicu koja ima jedno dete uzrasta 6 meseci. Majka je na odsustvu za negu deteta, a otac radi i vraća se kući veoma kasno popodne. Kada odlazi u posetu porodici, patronažna sestra uvek razgovara sa majkom. Iz razgovora čuje da je otac spreman i veoma zainteresovan da se uključi u staranje o detetu, ali da ga nedostatak vremena značajno ograničava u tome. Takođe, majka kaže da primećuje da dete, čak i kad su oboje kući, češće bira nju nego tatu za igru ili bilo koju rutinu (hranjenje, kupanje).*

2. *Patronažna sestra obilazi porodicu koja ima jedno dete uzrasta 6 meseci. Oba roditelja su zaposlena. Do sada je majka koristila odsustvo za negu deteta. Pre nedelju dana, ona se vratila na posao, a otac je preuzeo staranje o detetu. Na zadnjoj poseti u domu, bio je prisutan samo otac. On se oseća dobro u svojoj novoj ulozi i interakcija sa detetom je bogata responzivnom razmenom. Kaže da problemi nastaju uveče kada se majka vrati sa posla. Dete tada „samo želi sa njom da bude“ i teško se realizuju uobičajene rutine: večera, kupanje i priprema za spavanje.*

Na koje načine bi video–susreti mogli da doprinesu radu sa ove dve porodice? Šta bi bili slični, a šta različiti ciljevi korišćenja video–susreta u radu sa njima? Pokušajte da sumirate šta bi bile ključne teme i ciljevi podrške u video–susretima sa svakom od ove dve porodice.

Koristeći resurse teledravstva, patronažna sestra u prvoj porodici iz primera može da odgovori na potrebe za podrškom u različitim domenima: uključivanje oca, roditeljski savez, mentalno zdravlje roditelja (prevencija negativnih posledica roditeljskog stresa). Video–susreti bi joj omogućili da sa porodicom istraži svakodnevne rutine i pronađe one u koje otac može da se uključi; da posmatra i podrži kvalitet interakcije oca i deteta (za ovo može da koristi i analize snimaka na pimer), kao i da ohrabri učenje o načinima na koji roditelji mogu biti podrška jedno drugom u razvoju kompetencija brige o detetu.

U drugoj porodici iz primera, fokus podrške bi mogao da bude sama tranzicija– prilagođavanje na promene (podrška i ocu i majci). Video–susreti bi patronažnoj sestri omogućili da posmatra i podrži odnos oca, majke i deteta, čuje perspektivu majke, posmatra njenu interakciju i podrži roditeljski savez u ovom izazovnom periodu.

Na patronažnoj poseti u domu porodice niste mogli da opazite kvalitet interakcije roditelja i dece u igri, čitanju ili u rutinama ishrane jer je dete spavalo, na primer, ili se ta rutina dešava u neko drugo vreme. Važno je da imate mogućnost da interakciju i način na koji roditelji podstiču razvoj, opservirate u zajedničkoj aktivnosti roditelja i deteta, kako biste mogli da reagujete i podržite roditeljske veštine. Zamolite porodicu za snimak pa sazovite video–susret na kojem ćete ga analizirati ili organizujete video–susret u kojem ćete „učestvovati“ u prvim nemlečnim obrocima i negovati responzivnost u hranjenju, prisustvovati kupanju bebe ili inicirati interakciju roditelja i deteta kroz čitanje ili igru.

Na patronažnoj poseti u domu porodice roditelji su otvorili pitanja vezana za neko polje zabrinutosti. Dajte savet, zadatak ili smernicu, pa sazovite video–susret sa porodicom da ispratite kako su realizovali aktivnost ili kako uspevaju da integrišu vaš savet u svakodnevni život.

Primer

Pri poseti porodici saznajete da je majka, po savetu pedijatra, u ishranu deteta počela da uvodi nemlečne namirnice. Majka se brine oko količine koju dete pojede. Nekada joj se učini da je jelo jako malo (pošto veći deo hrane ispljune), a neke namirnice uopšte ne prihvata. Zato ga posle svakog obroka podoji. Međutim, dete je u toku podoja, po njenim rečima „nervozno“– odguruje dojkicu i plače. Majka brine da dete ne jede dovoljno. Takođe, često se zagrcne tokom hranjenja kašama, pa majka brine da dete nije ni spremno na ovakvu vrstu ishrane.

Na koje načine bi porodica mogla da ima koristi od video–susreta sa patronažnom sestrom nakon ove posete u domu? Šta bi bili ciljevi tog video–susreta?

U radu sa ovom porodicom, video–susreti bi pomogli da patronažna sestra dodatno podrži kapacitete za responzivno hranjenje (veštine prepoznavanja signala gladi, sitosti, podrške istraživanju ukusa i tekstura hrane). Moguće je video–susret realizovati i kao zajedničku analizu snimka hranjenja nemlečnim namirnicama ili podoja nakon ovog obroka. Takođe, predmet analize mogu biti i prethodno poslati materijali vezani za postupke pri hranjenju deteta nemlečnim namirnicama ili postupke kojima se prevenira ili reaguje u slučaju zagrcnjavanja. Video–susreti mogu da omoguće da patronažna sestra bude „prisutna“ tokom nekog od obroka.

Na patronažnoj poseti u domu niste uspeli da opazite i procenite veštine deteta (spavalo je ili bilo odsutno). Procena razvoja i napredovanja deteta je važan aspekt vašeg rada sa porodicom i jedan od temelja rane intervencije. Zato izbegnite da samo slušate od roditelja kako oni procenjuju razvoj i napredovanje deteta. Zamolite roditelje da pošalju snimak deteta dok se igra kockama, dok se kreće po prostirci ili po kući (u zavisnosti od uzrasta), dok sa nekim razgovara ili učestvuje u čitanju priče. Nakon toga sazovite video–susret na kojem ćete zajedno analizirati taj snimak i dati im važne povratne informacije, ne samo o napredovanju deteta, već i o načinima na koji se razvoj i učenje može podstaći, a pružićete im i druge potrebne smernice kako bi se reagovalo na vreme. Jednako tako, porodicu možete pozvati i na video–susret i inicirati igru sa detetom.

Primer

Porodicu čine otac, majka i osmomesечna beba. Na posetama primećujete da dete nema puno igračaka, ali i da se sa njim veoma malo govori. Majka izveštava da dete ne zanima gotovo ništa i da pažnju može da usmeri na neku aktivnost veoma kratko. Otac dodaje da se dečak ne odazove baš uvek kada ga pozovu po imenu. Kada vi dolazite u posetu, majka uspava bebu, da vam „ne bi smetala“ u razgovoru.

Na koje načine bi porodica mogla da ima koristi od video–susreta sa patronažnom sestrom nakon ove posete u domu? Šta bi bili ciljevi tog video–susreta?

U radu sa porodicom iz primera, patronažna sestra video–susrete i druge resurse teledravlja može da koristi kako bi podržala porodicu da kreira podsticajno okruženje za dete. Jednako tako, međutim, važno je i da vidi dete u igri i/ili interakciji sa detetom kako bi mogla da proceni njegov razvoj. Koristeći resurse teledravlja, patronažna sestra može da:

- *podeli sa porodicom pisane materijale (informacije) o stimulaciji govora i podsticaju razvoja deteta generalno, a zatim sa porodicom na video–susretu razmeni i dodatno produbi učenje o ovoj oblasti ukazujući na načine kojima je moguće podsticati razvoj i uključiti dete u komunikaciju i interakciju*
- *zamoli porodicu da pošalju video svoje igre sa detetom i/ili igre deteta samog, a zatim da taj video analizira na video–susretu sa porodicom ukazujući na veštine i potrebe deteta za podsticajem*
- *zakaže video–susret u vreme kada je dete budno i tokom susreta opservira dete i odnose sa njim.*

Na patronažnoj poseti ste uveli/učili roditelje nekoj veštini ili došli do predloga kako da se neki aspekt brige o detetu realizuje. Video–susretom pratite kako roditelji napreduju, odnosno kako su veštinu, savet ili dogovor, uspeli da integrišu u svakodnevne aktivnosti.

Video–snimak

Pogledajte snimak u kom patronažna sestra video–susretom prati veštine porodice da podrži samostalno prohodavanje bebe i osigura joj bezbedno okruženje, te tako prevenira povrede.

<https://youtu.be/wK9si68pTy0>

Razmislite i sumirajte: šta su bili ciljevi ovog video–susreta? Na koji način je patronažna sestra radila u dosezanju ovih ciljeva?

Sa kojim drugim oblastima podrške je patronažna sestra povezala ovaj cilj u radu sa porodicom tokom video–susreta?

Na video–susretu prikazanom u primeru, patronažna sestra prati porodicu i osnažuje ih dok razvijaju veštine da podstaknu prohodavanje svoje čerke i njeno istraživanje prostora. Istovremeno ih informiše i o tome kako

mogu da reaguju i/ili preveniraju povrede. Dodatno, ona informiše roditelje o aplikaciji koju mogu da koriste kako bi dobili smernice oko reakcija na povrede i osiguravanja bezbednog okruženja za dete.

Patronažna sestra koristi video–susret i da:

*–uključi oca, isprati njegovu perspektivu staranja o detetu (budući da on nije bio prisutan na poseti u domu)
–obradi pažnju na roditeljski stres (pogotovu kod majke, za koju iz posete zna, da prolazi kroz intenzivniji roditeljski stres koji je ometa je da podrži istraživanje i kretanje deteta).*

Na patronažnoj poseti ste primetili da je roditeljima potrebno intenzivnije praćenje i podrška u razvoju nekih veština nege ili podsticaja razvoja deteta. Svakako, ukoliko je rizik za dete značajan, realizujte dodatne posete porodičnom domu. Ali, uz te dodatne posete, ili pre njih, realizujte video–susrete i dajte porodici priliku da uči iz video ili pisanih materijala.

Primer

Razmislite: porodica koju čine maloletna majka, jednomesečna beba i 19–godišnji otac, živi sa očevim roditeljima u deljenom domaćinstvu. Ni otac ni majka nemaju svojih primanja. Prilikom posete domu saznajete da majka razmišlja o tome da se vrati u školu, a otac o tome da se zaposli (nakon što je upravo završio školu). Očevi roditelji su veoma angažovani oko cele porodice i podržavaju majčin povratak u školu, nudeći da dete preko nedelje bude sve vreme kod njih. Majka ima poteškoća u uspostavljanju dojenja, a sada razmišlja o tome da u potpunosti pređe na formulu, kako bi mogla da pohađa nastavu, a i posveti se druženju koje joj nedostaje.

Na koje načine bi porodica mogla da ima koristi od video–susreta sa patronažnom sestrom nakon ove posete u domu? Šta bi bili ciljevi tog video–susreta?

O kojim drugim teledravnstvenim resursima razmišljate da bi mogli biti korisni ovoj porodici? Kako biste ih koristili?

Mladi roditelji iz primera mogu imati puno koristi od kontinuirane i intenzivne podrške u: prihvatanju bebe i uloge roditelja, balansiranju ove nove uloge sa drugim ulogama koje imaju, kreiranju mreže podrške uz istovremeno osiguravanje najkvalitetnijih uslova za rast i razvoj bebe (dojenje, negujuće i podsticajne relacije sa starateljima). Patronažna sestra može da koristi video–susrete da kontinuirano prati i modeluje kvalitetnu interakciju oba roditelja sa bebom, da prati mentalno zdravlje majke, prilagođavanje roditelja na svakodnevno staranje o detetu, kreiranje funkcionalne mreže podrške.

Osim video–susreta, porodica može imati koristi i od edukativnih videa, aplikacija i/ili veb–sadržaja koji informišu o rastu i razvoju deteta (uz zajedničku analizu ovih sadržaja i učenje sa patronažnom sestrom), kao i od kratkih poruka koje podsećaju i podržavaju oba roditelja na aktivnosti koje mogu da realizuju sa svojom bebom, a koje će obezbediti emotivnu sigurnost i povezanost roditelja i deteta, odgovarajuću negu i podsticaj razvoju.

PRIPREMA ZA VIDEO-SUSRETE SA PORODICOM

Da biste u radu sa porodicama kreirali uslove za uspešnu primenu video-susreta, preduzmite sledeće korake:

Informišite porodicu o video-susretima kao obliku rada. Važno je da porodica sa kojom ćete raditi zna da ovaj oblik rada postoji, kao i kada i na koje načine ćete moći da ga koristite. Podelite sa porodicom informacije o tome šta su video-susreti. Ovo možete učiniti još u prvoj poseti, kada svakako porodicu informišete o ciljevima vašeg zajedničkog rada i načinima na koje možete biti dostupni za njih. No, bilo koja poseta može biti dobra polazna tačka za upoznavanje porodice sa prilikama za zajednički rad koje pružaju video-susreti.

Nastojte da procenite i odgovorite na potrebe porodice u domenu osnovnih veština koje su u vezi sa upotrebom različitih uređaja preko kojih možete realizovati video-susrete. Zato u razgovoru procenite i pružite podršku porodici da se oseća veštom da:

- uključiti računar, tablet ili da na telefonu pokrene aplikacije koje omogućuju video-poziv
- poveže kameru i mikrofonski uređaj ukoliko to uređaji traže
- koristi kameru i mikrofonski uređaj tokom video-poziva
- koristi aplikacije ili platforme koje omogućuju video-poziv (Zoom, Google meet, MS Teams..).

Video-susret uvek najavite i dogovorite za određeno vreme. Ukoliko se on dešava nakon patronažne posete u domu porodice, zajedno sa roditeljima dogovorite termin koji im odgovara. Telefonskim pozivom termin potvrdite i porodici na mail pošaljite link sa pozivom za susret (ukoliko radite preko Zoom, Ms Teams ili Google meet platforme, na primer). Kada se dogovarate za video-susret, svakako ih informišite o predviđenom trajanju (ne duže od 45 minuta), o tome ko bi trebalo da bude prisutan, te da li i koja vrsta pripreme za vaš susret može biti potrebna (na primer da se video-susret odigra u detetovom prostoru, za vreme kupanja, za vreme hranjenja ili da pre video-susreta pogledaju ili pošalju neki video-materijal i slično).

Ukoliko ste se tako dogovorili, pre video-susreta podelite zdravstveno-vaspitni materijal za koji ste se dogovorili sa porodicom – video-zapise ili pisani materijal. Imajte na umu da je cilj ovog materijala različit: (1) da se porodica upozna sa važnim aspektima brige o detetu koja je u fokusu vašeg video-susreta; (2) da porodici ostane pisani trag – nešto na šta može da se vraća i što omogućuje kontinuitet vašeg rada (možete kasnije da se pozovete na taj materijal); (3) da porodica pokaže neku interakciju ili rutinu sa detetom koju niste uspeali da vidite tokom patronažne posete u domu ili želite nešto dodatno da ispratite. **Uvek** na video-susretu zajednički analizirajte materijal koji ste razmenili.

Ako ste dogovorili da pošaljete neki instruktivni video ili pisani materijal ili neki video-zapis kao primer veštine o kojoj govorite – najavite ga. Recite porodici šta i zašto ćete im poslati, kao i šta očekujete od njih da urade sa tim materijalom pre video-susreta. Vodite računa o količini materijala koji šaljete kako bi porodica realno mogla da stigne i da ima motivaciju da ga pogleda. Kada ga najavljujete, objasnite svrhu materijala i razgovora o tim sadržajima.

Nekada će se desiti da porodice ipak ne stignu ili iz drugog razloga ne pogledaju materijal. Ni u kom slučaju se nemojte ljutiti na njih. Tada će video-susret trajati nešto duže, a vi ćete ključne poruke proći sa porodicom na susretu. Možete ih zamoliti da na svom uređaju otvore materijal kako biste im ukazali gde se tačno nalazi ono što vam je važno.

© UNICEF SRBIJA/Pančić

Pripremite se za video-susret sa porodicom.

Tehnička priprema: Odaberite svetlu i mirnu prostoriju. Porodice treba da znaju da ste sami i posvećeni samo njima– dakle, birajte prostor u koji niko neće ulaziti i prekidati vas, praviti buku i slično. Ugasite i svoj telefon tokom video-susreta. Postarajte se da baterija na uređaju na kom realizujete video-susret bude puna ili da možete da je uključite na punjenje. Vodite računa o kvalitetu internet konekcije. Nemojte jesti ili piti tokom video-susreta, a obucite se (i našminkajte) prijatno i diskretno (kao i kada biste išli u posetu).

Priprema sadržaja: Osim ovog, tehničkog aspekta pripreme, izuzetno je važan i aspekt pripreme za sam sadržaj rada. Pripremite zato spisak tema o kojima bi trebalo da razgovarate sa porodicom tokom video-susreta. Zapišite ključne poruke koje želite da prenesete porodici. Napravite podsetnik – šta ste prethodno sa porodicom radili, šta ste započeli, šta je prethodno bila važna tema, pa bi trebalo da ispratite napredak/promenu ili se podsetite plana koji ste sa porodicom napravili u vezi sa uvođenjem neke nove rutine, aktivnosti ili povodom neke veštine o kojoj ste govorili. Pripremite i podsetnik na interakcije ili veštine koje pratite ili želite da inicirate tokom video-susreta. Svakako, obezbedite papir i olovku (možete i porodici reći da to uradi), te sa porodicom otvoreno podelite da ćete ponešto zapisati i da oni to, takođe mogu da rade.

Ovo je primer pripreme za video-susret nakon redovne druge posete porodici u periodu odojčeta.

Cilj:	Praćenje kvaliteta interakcije oca i ćerke tokom igre. Otac nije bio prisutan tokom posete, a majka izveštava da oboje brinu da tata ne provodi dovoljno vremena sa ćerkom. Majka je zabrinuta kako će uspeti, fleksibilno, da se oboje uključe u podsticaj razvoja i negu deteta jer se ona uskoro mora vratiti na posao.
Dogovor koji sam napravila sa porodicom:	Da snime oca kako se igra sa ćerkom i da snimak pogledaju i patronažna sestra i porodica.
Šta snimak pokazuje (opservacija):	• Tata je opušten i vedro razgovara sa ćerkom. Izgleda da i ćerka uživa, dugo i zainteresovano učestvuje u razgovoru sa tatom. Maze se, nežni su. Tata ćerku gleda u lice, komentariše šta radi; interakcija među njima je topla, opuštena, dvosmerna. • Tata želi da prati interesovanje devojčice, ali je požuruje i usmerava na ono što je njemu zanimljivo. • Tata previđa neke signale koje devojčica šalje– ona želi da se igra kutijom, i daje mu kutiju, ispušta je, stavlja u nju stvari. • Tata razume da devojčica ne želi da se igra, pa je uzima sa poda i prekida aktivnost.

Šta se pitam, šta želim da saznam:	- Kako tata prepoznaje čega ćerka želi da se igra? Po kojem segmentu njenog ponašanja? Kako razume ponašanja devojčice sa snimka? - Zašto tata bira da se igra drugim stvarima i nudi joj ih umesto kutije koju devojčica uzima?
Želim da postignem tokom video sastanka:	– Da pohvalim kvalitet interakcije sa detetom, tatinu opuštenost, zainteresovanost, dobar kontakt licem u lice, razgovor, način na koji rečima opisuje aktivnosti deteta, ton, nežnost. – Da ukažem na postupke kojima devojčica pokazuje da uživa i da je zainteresovana za interakciju sa njim. – Da shvatim kako tata razume devojčicino ponašanje. – Da pojasnim šta za dete znači igra, kako se igraju mala deca i zašto je takva igra važna. – Da čujem u kojim drugim aktivnostima uživaju zajedno. – Da dogovorimo šta bi mogao dalje da radi sa njom. Važno! Pitaj tatu o tome kako on doživljava skoru promenu – mamin povratak na posao. Šta se on pita, šta ih brine, šta uočava da mamu brine?

U dogovoreno vreme pozovite porodicu na video–susret. Razgovor počnite kratkom neobaveznom razmenom – pridružite se porodici. Aktivno slušajte! Odstupite od svog plana ako je za porodicu to korisno, ali nastojte na početku da napravite dogovor sa njima: šta ste vi želeli, a šta su oni želeli da razmenite, učite, vežbate i slično. Vodite računa o vremenu. Najavite kraj susreta nekoliko minuta ranije, kako bi porodica imala vremena da vas pita ako nešto dodatno želi. Svakako pre završetka susreta napravite rezime svega o čemu ste razgovarali, šta su ključne poruke i šta ćete sa njima razmeniti (ako ćete razmeniti) kao podsetnik na današnji razgovor.

Pogledajte sada i deo video–susreta koji je realizovan u skladu sa pripremom iz prethodnog primera. U ovom delu video–susreta patronažna sestra govori o igri sa detetom, razgovor usmerava tako da intenzivnije podrži oca i čuje njegovo iskustvo iz zajedničke igre sa ćerkom.

<https://youtu.be/94Bh0qS5ojA>

Razmislite: šta od prethodno planiranog je patronažna sestra uspela da realizuje u video–susretu sa porodicom? Kako je to uspela – šta je tokom video–susreta radila što je za porodicu bilo korisno? Koje dobiti za porodicu (majku, oca i dete) prepoznajte nakon ovog video–susreta?

Dok gledate video, pratite:

- način na koji patronažna sestra razgovara sa porodicom, kako otvara temu igre i sagledava iskustva deteta (igračke, igru, sa kim se igra i slično) kroz razgovor sa roditeljima
- kako podržava roditelje u dosadašnjim načinima na koji koriste igre i igračke, prate i podstiču razvoj svog deteta
- ko je od roditelja više angažovan u ovom razgovoru i kako je patronažna sestra strpljiva u traganju za momentom i temom kada će se i otac uključiti, a da pri tom ne isključi majku iz razgovora; pratite šta radi i kako produbljuje razgovor sa ocem (kada se otac uključiti) tako da:
 1. podrži očevo učešće u razgovoru i u interakciji sa detetom
 2. bolje razume kako izgleda interakcija oca i deteta i kako otac razume igru i kako je koristi da se poveže sa detetom i podstakne njegov razvoj
 3. podrži oca da proširi igru i omogući još više razmene i podsticaja razvoju deteta
 4. uvaži podjednako i angažovanje oca i majke, podrži kompetencije, zainteresovanost i uključenost i jednog i drugog u brizi o detetu.

Dokumentujte video–susret:

Nakon video–susreta sačinite neku vrstu zapisa o tome šta se dešavalo. Evidentirajte susret i unesite svoja zapažanja o porodici. Svakako zapišite, ukoliko smatrate da je do tada porodici potreban još neki poziv ili druga vrsta podrške, upućivanja i slično. Između video–susreta i naredne dogovorene posete, porodice za koje procenjujete da je važno (ako su pod stresom, na to vas upućuje njihovo raspoloženje ili neke nove, aktuelne okolnosti života) *pozovite na kratke razgovore ili im pošaljite SMS poruku* kojom pokazuju da ste dostupni, zainteresovani i spremni da ih dodatno podržite.

INTERAKCIJA SA PORODICOM TOKOM VIDEO–SUSRETA

Jednako kao i na posetama u porodičnom domu, fokus rada sa porodicama preko video–susreta je na edukaciji i podršci, kako bi roditeljima pomogli da kreiraju negujuće i podsticajno okruženje za razvoj deteta. Osnovni principi rada sa porodicom, takođe ostaju isti, pa je i rad preko video–susreta temeljen na interakciji roditelja i patronažne sestre (ali i iniciranju podrške za aktivno učešće) i interakciji roditelja i deteta, provežbavanju uvedenih rutina, aktivnosti ili veština. I video–susreti se, kao i posete u porodičnom domu, oslanjaju na kvalitetan odnos sa porodicom, kao i na principe učenja odraslih.

Da bi ovo bilo moguće, u radu tokom video–susreta koristite različite tehnike rada i obratite pažnju na specifičnosti komunikacije sa **porodicom**⁴.

Razgovor sa porodicom– podrazumeva postavljanje pitanja koja za cilj imaju da se čuje iskustvo porodice, način na koji doživljavaju ili realizuju brigu o detetu, kako se osećaju, šta ih brine i slično.

Razgovor sa porodicom može da ima različite ciljeve i funkcije.

<i>Pridruživanje porodici (započinjanje razgovora, povezivanje sa porodicom)</i>	Negovanje partnerskih odnosa sa porodicom i izgradnja doživljaja porodice da smo partneri i saradnici u dostizanju kvalitetne brige o detetu, da ih razumemo, slušamo, uvažavamo i da mogu da se oslone na nas. Pridruživanje porodici i doživljaj porodice da smo „postali njen član“, da imaju poverenje u nas, kao i doživljaj profesionalca da se oseća ravnopravno sa porodicom, da može da uvaži njene specifičnosti, veštine koje roditelji imaju, motivaciju i napore da kvalitetno brinu o detetu – preduslov su rada sa porodicom i razvoja roditeljskih (starateljskih) veština.
<i>Ostvarivanje kontinuiteta rada sa porodicom</i>	Povezivanje prethodnih sadržaja o kojima smo sa porodicom govorili, sa novim temama ili aktivnostima koje se uvode. Porodicu u razgovoru možemo da podsetimo na sadržaj prethodnog susreta sa njima. Možemo da ih pitamo o iskustvu koje su imali – ako smo sa njima napravili neki plan (primena neke veštine, uvođenja rutine ili aktivnosti) ili su i sami bili pred nekom prekretnicom i ovladavanjem nove rutine u nezi deteta. Kontinuitet u radu sa porodicom za nju znači da je profesionalac na kog se oslanjaju njima posvećen, da prati njihov život i napredovanje. Ovaj doživljaj značajan je za građenje poverenja i saradničkog odnosa između porodice i profesionalca.
<i>Istraživanje perspektive porodice vezane za dete i/ili roditeljstvo</i>	Saznavanje o načinima na koje porodica brine, neguje, podstiče razvoj deteta, kako doživljavaju dete i roditeljstvo, šta znaju o zdravlju ili razvoju, igri, nezi ili ishrani deteta i slično. Važno je da porodica ima prilike da govori o svom doživljaju, iskustvu, znanju, a da vi to slušate bez suđenja.

⁴ Pogledajte sadržaj modula 10– Briga i osnaživanje (jačanje veština komunikacije patronažnih sestara), kako biste se podsetili ključnih smernica za kvalitetnu komunikaciju sa porodicama.

Iako video–susreti omogućuju direktan razgovor sa porodicom, postoje neke stvari na koje bi bilo važno da obratite pažnju u komunikaciji sa sagovornicima tokom video–susreta.

- Ograničenost neverbalne komunikacije: vaša komunikacija sa porodicom bi trebalo da bude jasna, otvorena i iskrena jednako kao na patronažnoj poseti u domu porodice. Međutim, kada smo u realnom kontaktu sa ljudima, puno neverbalnog sadržaja doprinosi ovom utisku. Na primer, imamo mogućnost da se približimo ljudima čiju pažnju želimo da zadržimo ili kada želimo da nekog podstaknemo da govori; da se nagnemo ka govorniku kada želimo da pojačamo utisak da ga slušamo; da se ispravimo, gestikuliramo rukama– kada želimo nešto da naglasimo; da dodirnemo ljude kada želimo da ih podržimo ili umirimo. Dok naš sagovornik govori, možemo da pogledom, gestom pokažemo da na nekom sadržaju želimo da se zadržimo ili da „upadnemo“ u reč kako bismo nešto dodatno istražili, pohvalili, istakli. Svi ovi, uobičajeni, podrazumevajući aspekti komunikacije sa ljudima, na koje se oslanjamo da prenesemo svoja razmišljanja ili podstaknemo razgovor, nisu mogući kada koristimo video–pozive.
- Razgovor „preko ekrana“ brže umori, baš zato što se tako snažno oslanja na reči i verbalnu razmenu. Naš razgovor na ovaj način mora da traje kraće nego što bi možda trajao „uživo“ i trebalo bi da bude fokusiraniji, usmereniji.

Šta pomaže:

<i>Sagovornika gledajte u oči.</i>	Ne dozvolite da vam pogled luta. Ako niste sigurni kako vas sagovornik vidi – gledajte u kameru aparata koji koristite.
<i>Sedite pravo i mirno, ruke položite na sto.</i>	Ne dozvolite da neke druge stvari ometaju koncentraciju, ni roditelja, ni vašu.
<i>Dokumentujte razgovor – zapišite ili snimite razgovor.</i>	Uz sebe imajte papir, olovku i podsetnik za posetu. Podsetnik će vam omogućiti fokus i usmerenost tokom razgovora, a i pomoći će vam da „držite na umu“ sve što ste susretom predvideli kao cilj. Papir i olovka koriste da zapišete šta od porodice čujete, na šta želite da se osvrnete, šta želite da naglasite ili o čemu dodatno da razgovarate. Najavite porodici da imate uz sebe imate sve to i recite zašto ste to sve pripremili. Ohrabrite ih da i oni zapisuju poruke ili svoja pitanja, da beleže nešto na šta žele kasnije da se vrate u razgovoru i slično.
<i>Postavljajte otvorena pitanja koja počinju sa: kako, zašto, šta, kada, ko...</i>	<u>Izbegavajte pitanja</u> koja počinju sa „da li“ i pitanja na koja odgovor može da bude jedna reč, slaganje ili odbacivanje (zatvorena pitanja). Imajte na umu da su sada, više nego ikad, vaše reči i reči koje čujete od porodice – oruđe kojim radite. Otvorena pitanja daju porodici mogućnost da govore o svom iskustvu, da rečima približe svoj doživljaj, svoju interakciju, svoju perspektivu, osećanja i razmišljanja. Čak i kada su odgovori porodice šturi (jer nemaju svi iste veštine komunikacije), podstičite dalji razgovor novim otvorenim pitanjima.
<i>Podstičite razgovor.</i>	Dajte uvek sagovornicima do znanja da ih slušate, klimajte glavom, kažite: „Razumem“, „Molim vas, recite mi više o tome“ i slično. Obratite pažnju na to da se, kada govorite u isto vreme sa sagovornikom, glas „seče“, pa ne možete baš dobro da čujete izgovorene reči.

<i>Negujte razmenu.</i>	Kada postavite pitanje ili podstaknete neku interakciju dajte porodici vremena da smisli odgovor, da odgovori ili uradi to što ste predložili. Svakako pratite i uvek dajte povratnu informaciju o tome šta rade. Ovakav način komunikacije koristite kada primenjujete tehniku modelovanja i vodite porodicu kroz neko iskustvo ili interakciju koju želite da podstaknete.
<i>U razgovoru se obraćajte svim sagovornicima.</i>	Imajte na umu da pitanja, doživljaj, raspoloženje, razmišljanja majke i oca ne moraju i najčešće nisu ista. Budite spremni da čujete iskustva i razmišljanja, pitanja i nedoumice oba roditelja! Ne preferirajte način interakcije jednog roditelja sa detetom u odnosu na drugog, ne ukazujte da jedan uči od drugog (izbegavajte fraze tipa: „Pogledajte kako mama to radi, pa, hajde, probajte i Vi“). Umesto toga dozvolite <u>da uče jedno uz drugog, od vas i u razmeni sa vama.</u>
<i>Dozvolite porodici da postavi svoja pitanja.</i>	Čak i kada nudite instrukciju ili prenosite neko znanje, proverite kako porodica to razume ili uspeva da unese u svoje svakodnevno staranje o detetu. Pitajte: „Kako vam ovo zvuči? Kako vam se čini, gde možete primeniti ovo? Gde vi ovo vidite kod deteta? Kako vama ovo ide?“) Uvek proverite da li ste dobro razumeli ono što porodica govori. Možete reći: „Ako sam vas dobro razumela/Rekla bih da vi/Važno mi je da znam da sam vas dobro čula i razumela“.
<i>Brinite i pitajte o raspoloženju, doživljaju, osećanjima vaših sagovornika.</i>	Budite empatični, nastojte da razumete i prihvatite kako se i zašto se roditelji nekako osećaju. Normalizujte osećanja poput straha, brige, ljutnje, anksioznosti i slično, pogotovu u situaciji stresa, neizvesnosti i dugotrajne zabrinutosti. Možete reći: „Veliki broj ljudi se u vašoj situaciji slično oseća“ ili „Ogroman broj porodica sa kojima razgovaram doživljava to isto, potpuno je u redu da se tako osećate i vi“. Međutim, <u>uvek dajte informacije i kako da prate svoje raspoloženje i osećanja, te kada i kako da reaguju.</u>
<i>Razmišljajte šta porodici „nudite“.</i>	Odlučujte kada ćete i sa kojim ciljem koristiti različite tehnike, instrukcije i jasne smernice o postupanju, analizu iskustava i interakcije, otvoreni razgovor, a kada modelujete neko ponašanje. Uvek pohvalite i naglasite dobre elemente interakcije, ali izbegnite da to radite da biste učili drugog roditelja. Pohvalu i naglasak dobre promene ili dobrih aspekata interakcije namenite onom roditelju koji je to uradio. Nastojte da uočite i iznesete nešto što je dobro, ma koliko malo, sitno to bilo. Utisak da nešto dobro radi, snažno motiviše roditelja!

Sumirajte vaš razgovor.

Kada god je to moguće, nastojte da čujete od porodice šta joj se čini najvažnijim ili najkorisnijim od onoga o čemu ste govorili tokom video-susreta. Svakako naglasite najvažnije poruke i podstaknite porodicu da ih primenjuje. Zahvalite se na prijatnom vremenu i najavite sledeći susret i otvorite pitanje o onome što sledi između susreta (bez obzira na to da li se sledeći put susret dešava u porodičnom domu ili na isti način). Sa porodicom napravite zajednički plan o tome na koji način će da primene ono o čemu ste govorili u svakodnevnim rutinama. Imajte na umu da su i sumiranje razgovora i kreiranje zajedničkog plana recipročni procesi koji uključuju i vas i članove porodice. Zato, kada god je moguće, izbegnite „davanje domaćeg zadatka“ i umesto toga pitajte porodicu: „Šta od ovog o čemu smo govorili možete da primenite svaki dan? Kada možete da primenite ovo o čemu smo govorili? Šta biste, od ovog o čemu smo govorili, želeli prvo da probate?“ i slično. Tada napravite jasan dogovor o onome što će porodica da proba između video-susreta i vašeg sledećeg susreta. Vodite računa o tome da cilj bude moguće dosegnuti. Ukoliko mislite da bi bilo korisno da porodica načini neki snimak za vaš zajednički rad ili vašu procenu i pripremu – zamolite ih. Obrazložite zašto je takav snimak važan za vaš dalji rad.

Zadatak za samoprocenu

U tabeli ispod dati su primeri zatvorenih pitanja. Pokušajte da ih izmenite tako da budu otvorena:

Zatvoreno pitanje	Otvoreno pitanje
Da li ste sada dobro?	
Da li ste nameravali da dojite bebu?	
Da li se Vaš muž uključuje u negu deteta?	
Da li se igrate sa svojom bebom?	
Da li ste razgovarali sa pedijatrom o redosledu uvođenja namirnica?	
Da li ste uspeali da pričate sa bebom tokom kupanja, kako smo prošli put govorili?	

U tabeli u prilogu 2 pogledajte kako mogu da izgledaju neke od opcija otvorenih pitanja. Obratite pažnju na pitanja koja često (ili češće) postavljate u zatvorenoj formi. Koristite prilike da unapređujete svoju komunikaciju sa porodicama, pa ta pitanja zapišite i pokušajte da ih izmenite tako da budu otvorena. Pratite kako se komunikacija sa porodicama menja kada pitanja koristite u otvorenoj formi.

Iako razgovor sa porodicom nije jedina tehnika koja vam je na raspolaganju tokom video-susreta, principi kvalitetne komunikacije su temelj i drugih tehnika koje možete koristiti.

- **Instrukcije i konkretne smernice** predstavljaju jasna uputstva roditelju o tome kako da postupa u određenim situacijama. Kada porodici dajete instrukcije, nalazite se u poziciji „veštijeg“, onog koji bolje zna kako da se postupa sa detetom i/ili da postoji jedno ispravno postupanje. Zato nastojte da instrukcije i konkretne smernice dajete u situacijama koje zaista jesu takve – kada je potrebno porodice usmeriti vezano za postupak nege deteta ili zdravstvenog zbrinjavanja deteta, na primer. Pri tom vodite računa da nisu svi roditelji jednako vešti da razumeju i sprovedu vaše sugestije. Zato uz reči, koristite i demonstraciju, pisani materijal (sa što više ilustracija) kao podsetnik, a svakako

pratite kako porodice realizuju ono što ih instruišete da rade. Pohvalite i podržite njihov trud i uspeh. Mogućnost davanja instrukcija i konkretnih smernica porodici oslanja se na njihov doživljaj poverenja u vas i izgrađen saradnički odnos sa vama.

Kako to izgleda u praksi: video–snimak

Pogledajte snimak u kojem patronažna sestra koristi tehniku demonstracije sa instrukcijom preko video–susreta: https://youtu.be/sGIBz_45VvE

Izbegavajte davanje instrukcija i konkretnih smernica kada se radi o generalnim roditeljskim veštinama ili podsticaju razvoja deteta, kao i odnosu sa detetom. Tada koristite neke druge tehnike rada sa porodicama, poput zajedničke analize video–snimaka koje porodica načini, podele i zajedničke analize edukativnih materijala za roditelje ili iniciranja i podrške konkretnoj interakciji roditelja i deteta, kao i modelovanja roditeljskog ponašanja.

- **Modelovanje roditeljskog ponašanja** u odnosu sa detetom predstavlja tehniku rada tokom koje se roditelj „vodi“ do kvalitetnog ponašanja. Modelovanje podrazumeva da, prateći ono što roditelj radi u interakciji sa detetom, usmeravamo njegovo ponašanje ka kvalitetnijem. To radimo tako što: U većini slučajeva nije moguće odjednom modelovati kompleksne roditeljske veštine podsticajne nege.

**Argumentovano obrazložimo
značaj ponašanja roditelja o
kojem želimo da govorimo**

**Demonstriramo novu
aktivnost ili specifičnu veštinu
(lično ili analizirajući video ili
pisani materijal)**

**Iniciramo interakciju između
roditelja i deteta, dajemo
šansu roditelju da proba ovu
aktivnost**

**Opserviramo roditelja prilikom
interakcije sa detetom**

Dajemo konstruktivnu povratnu informaciju – hvalimo, podržavamo i ističemo kvalitetnu interakciju i ponašanje roditelja koje je, za razvoj i dobrobit deteta, dobro i korisno. To radimo tako što imenujemo, istaknemo i opišemo, šta smo videli da roditelj dobro radi, a zatim i ponovimo šta je dete time dobilo i zašto je to važno. Kada god je moguće, uputimo roditelja na to kako da u ponašanju deteta prepozna tu dobit.

Za najveći broj porodica, biće važno da ove veštine razložimo na „sitnije korake“, te da roditelje vodimo kroz dostizanje jednog po jednog, u toku dužeg vremenskog perioda. Video–susreti su značajan resurs koji omogućuje kontinuitet u praćenju napredovanja roditelja i uvođenju narednih koraka u kvalitetnoj interakciji roditelja i deteta.

Zato, kada se radi o modelovanju ponašanja roditelja, video–susrete treba da organizujemo oko neke specifične teme koja je važna i za vas i za roditelje. Na primer, cilj može biti modelovati veštine razgovora sa bebom i integrisati veštinu razgovora sa bebom u što veći broj rutina. Video–susrete koristimo da podržimo sitnije korake u ovom cilju: na primer kako se razgovara sa bebom u toku kupanja, presvlačenja ili ishrane. U okviru svakog od ovih susreta argumentujemo značaj, sa roditeljima razmenjujemo ideje o čemu se može razgovarati u toj rutini, a onda podržimo samu interakciju ili analiziramo video–snimak koji je porodica načinila.

Modelovanje se, kao tehnika rada sa porodicom, oslanja na kvalitetan razgovor, pridruživanje i doživljaj poverenja i partnerskog odnosa između patronažne sestre i porodice.

Video–snimak

Pogledajte snimak video–susreta sa porodicom koji je realizovan u okviru programa „Parents as teachers“:

<https://www.youtube.com/watch?v=4zTu2ADnUHo>

Koje karakteristike interakcije sa porodicom zapažate u toku modelovanja igre?

Dok gledate video pratite:

- Način na koji patronažna sestra započinje razgovor da čuje o napredovanju deteta i načinu na koji je porodica integrisala prethodno uvedene aktivnosti u svakodnevne rutine.
- Način na koji patronažna sestra inicira interakciju roditelja i deteta i daje šansu majci da se tokom video–susreta igra sa svojom ćerkom.

Razmenite sa kolegicama ideje o tome šta bi patronažna sestra mogla da radi nakon što mama započne igru flašom i plišanim lopticama. Svakako razmislite o tome koja ponašanja bi patronažna sestra pohvalila i istakla kao kvalitetnu razmenu sa detetom i kako biste majci argumentovali značaj takve vrste interakcije.

3

TELEFONSKO SAVETOVANJE PORODICA

U praksi rada sa porodicama uključeni su i oblici *telefonskog savetovanja* porodica. Ovi oblici rada su za porodice veoma korisni, pogotovu kada je potrebno (iz perspektive roditelja) dobiti hitno, instruktivni odgovor ili smernicu za negu, brigu o zdravlju ili reagovanje na ponašanje deteta. **Kratki razgovori telefonom**, bez vizuelnog kontakta (često i bez poznavanja identiteta sagovornika) koji su **usmereni na nedoumice, aktuelnu zabrinutost roditelja** sa ciljem davanja **jasne instrukcije za staranje o detetu** – ključne su karakteristike telefonskog savetovanja roditelja.

Istraživanja su pokazala da telefonski pozivi mogu da unaprede strategije roditelja u reagovanju na izazovna ponašanja dece. Upotreba telefonskih poziva uz realizaciju kućnih poseta može da pruži dodatnu podršku respozivnosti, kao i da redukuje negativna osećanja poput depresije ili snažnog stresa (13).⁵

„Halo beba“ je primer telefonskog savetovališta dostupnog za hitna pitanja roditelja ili svakodnevne nedoumice. Ovo je veoma važan resurs.

<https://www.halobeba.rs/>

Istražite koji resursi postoje u domenu telefonskih savetovališta za porodice u vašoj lokalnoj zajednici. Budite spremni da porodice uputite na njih u situacijama koje traže hitne odgovore i jasne algoritme postupanja vezanih za brigu o detetu ili bilo kom drugom članu porodice (u situacijama nasilja, na primer).

Video–pozivi sa porodicom su **drugačiji** od telefonskog savetovanja porodica i ova dva resursa bi trebalo kombinovati. Osim za situacije kada je potrebna jasna instrukcija ili smernice za roditeljevo ponašanje u nekoj nedoumici, telefonske razgovore, kao i razmenu SMS–a, ovaj oblik rada možemo koristiti za kratke poruke roditeljima usmerene na podršku, podsetnike za neku aktivnost sa detetom i slično. Kada su primenjeni na taj način, pomenuti oblici rada postaju značajan resurs za osiguravanje kontinuiteta i intenziteta podrške, onda kada je ona potrebna.

© UNICEF SRBIJA/Pančić

⁵ 13, Carta JJ, Lefever JB, Bigelow K, Borkowski J, Warren SF. Randomized trial of a cellular phone–enhanced home visitation parenting intervention. *Pediatrics*. 2013 Nov;132Suppl 2(Suppl 2):S167–73. doi: 10.1542/peds.2013–1021Q. PMID: 24187120; PMCID: PMC4258827. Retrieved from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4258827/>

4

IV UPOTREBA DOSTUPNIH VEB-MATERIJALA (PISANIH I VIDEO) U RADU SA PORODICAMA

Podela i analiza video i/ili pisanog materijala predstavlja jedan od načina na koji se u teledravstvenim uslugama postiže opservacija (kada gledamo i analiziramo snimak interakcije u porodici, na primer), demonstracija (kada porodici nudimo i sa njima analiziramo instruktivne videoe) ili podiže nivo informisanosti, znanja i veština roditelja ili staratelja.

Podela i analiza pisanog i/ili video-materijala podrazumeva razmenu raznolikih sadržaja sa porodicom na različite načine, kao što su deljenje video-tutorijala, pisanih materijala, linkova za veb-stranice, snimaka koje porodica načini i sl.

U radu sa porodicom, video ili pisane materijale možete razmenjivati sa različitim ciljem.

Cilj može biti *da se podrži informisanost i znanje porodice*. Pisani ili video-materijal koji se sa porodicom deli sa ovim ciljem, sadrži informacije i/ili primere vezane za brigu o detetu. Na primer, to mogu biti flajeri sa tekstovima na različite teme ili video-zapisi koje su izrađivali stručnjaci različitih profesija vezanih za brojne teme brige o detetu i roditeljstvu generalno, ideje za aktivnosti sa decom koje podržavaju holistički razvoj deteta i sl.

Važno je da sa porodicom baš vi podelite kvalitetne sadržaje vezane za roditeljstvo i pitanja koja porodica ima. Na taj način omogućujete da porodica dobija proverene informacije, da ne luta tražeći po internetu ili u različitim publikacijama odgovore na svoja pitanja. Raznolikost sadržaja, jezik kojim su pisani, teme koje stavljaju u fokus, vrednosti koje materijali nude – dostupne na internetu ili u knjižarama – mogu biti za neke porodice korisni, ali za ogroman broj porodica preplavljajući i zbunjujući. Dodatno, roditelji često imaju prilike da saznaju od drugih roditelja, preko foruma ili neformalnih četova i slično. Te informacije o deci i roditeljstvu su, zapravo, samo iskustva ili pristupi nekih ljudi i ne moraju biti niti kvalitetni, niti primenjivi u životu porodice sa kojom vi radite. Zato nastojte da budete u toku sa kvalitetnim, na naučnim dokazima temeljenim publikacijama za roditelje (bilo da su u pitanju pisani ili video-sadržaji) i da njih nudite porodicama.

Promišljanje i diskusija

Razmislite o tome da, zajedno sa koleginicama, analizirate sadržaje koji su dostupni porodicama na sledećim veb-stranicama:

<https://raisingchildren.net.au/>

<https://www.zerotothree.org/>

<https://odrastanje.rs/>

Pokušajte da sprovedete sledeću vežbu sa nekom od koleginica. Odaberite sadržaj (video ili pisani) sa neke od ovih platformi. Neka to bude sadržaj koji bi mogao da bude koristan za neku od porodica sa kojom aktuelno radite. Pročitajte ga i analizirajte. Šta su ključne poruke koje mislite da su za porodicu važne? Igrajte se igre uloga sa svojom kolegicom: neka ona bude u ulozi roditelja, a vi provežbajte razgovor sa porodicom u cilju zajedničkog promišljanja i učenja iz tog materijala. Imajte na umu da postavljate otvorena pitanja, najpre tragate za onim što je porodica u materijalu uočila da je za njih važno, a onda i da ukažete na eventualno druge ključne poruke i obrazložite njihov značaj. Za kraj igre uloga pokušajte da napravite zajednički plan, kako je moguće primeniti poruke iz materijala u svakodnevnom životu porodice.

Analizirajte sa kolegicom svoje iskustvo iz ove igre uloga. Koje veštine su vam potrebne da biste zajednički analizirali materijal sa porodicama? Koje su dobiti od ovakvog rada sa porodicom?

Takođe, cilj razmene video ili pisanih materijala sa porodicom može da bude i *da se omogući praćenje napretka porodice ili posmatranje interakcija i komunikacija u odnosu sa detetom koje niste imali prilike da*

vidite na patronažnoj poseti u domu. Pisani ili video–materijal koji sa porodicom razmenjujete može biti neka vrsta „zadatka“ za njih. Između patronažnih poseta ili patronažne posete i video–susreta, možete porodicu zamoliti da snimi neku svoju interakciju i aktivnost sa detetom ili unese zapise, vezane za teme kojima ste se bavili i koje vam je važno da ispratite. Fokus ovakvih „zadataka“ može da bude nešto što u patronažnoj poseti niste uspeli da vidite (na primer, način na koji majka hrani bebu jer je beba bila sita kada ste bili u poseti, način na koji majka razgovara sa bebom jer je beba spavala dok ste bili u poseti, način na koji se tata uključuje u rutine nege ili podsticaj razvoja deteta, jer je tata bio na poslu dok ste vi bili u porodičnom domu i slično). Nadalje, to može da bude tema koju ste otvorili, koja je predstavljala polje zabrinutosti ili neku novu prekretnicu u razvoju deteta ili građenju roditeljskih veština (na primer, uveli ste čitanje sa bebom u patronažnoj poseti ili specijalno vreme tate i bebe, zajedničku igru, pravljenje igračaka, zajedničke obroke bebe sa porodicom i slično). Konačno, to može da bude neki aspekt staranja o detetu ili roditeljska veština oko koje je potrebna dodatna podrška.

Razmena video i pisanog materijala sa porodicom može *da omogući porodici da vam „pokaže“ svoje iskustvo ili novu veštinu (detetovu ili roditeljevu).* Pisani, ili češće video–materijal može biti kreiran na inicijativu porodice. Tada porodica često želi da se „pohvali“ nekim uspehom. Važno je imati na umu da porodica na ovaj način može i da „pokaže“ neka ponašanja deteta ili aspekte brige o detetu koji su polja zabrinutosti, a da niste bili u mogućnosti da ih vidite ili čujete na patronažnoj poseti u porodičnom domu.

Bez obzira na to šta je cilj razmene pisanog ili video–materijala, kako bi on zaista bio koristan za razvoj podsticajnog i negujućeg okruženja za dete i veština kvalitetnog staranja o detetu, neophodno je da ga sa porodicom analiziramo.

Video ili pisane materijale sa porodicom možete deliti tokom video–susreta sa njima. Zajednička analiza video–snimka je veoma moćna tehnika učenja sa porodicama i koristite je kada želite da porodici demonstrirate neko ponašanje ili neki oblik interakcije ili kada želite sa porodicom da analizirate njihovu interakciju sa detetom. Analizu video–zapisa o interakciji u porodici sa kojom radite tada koristite kao tehniku modelovanja.

Zdravstveno–vaspitni materijal (snimke, flajere, sadržaj sa veb–stranica, društvenih mreža ili onlajn–platformi) možete da razmenjujete sa porodicom između video–susreta, kao i nakon patronažne posete u domu porodice, a pre video–susreta. Svako od vas, i vi i porodica nezavisno, gleda i analizira ove materijale, a zatim na susretu razgovarate o tome šta sta videli ili saznali iz njih. Ovo možete koristiti, na primer, kada sa porodicom nakon video–susreta delite neki materijal kao podsetnik na to o čemu ste pričali. Tada ćete, tj. sledeći put kada sa porodicom radite (u domu ili video–susretom), razgovarati o sadržaju materijala: kako je porodica to razumela, da li još nešto od informacija može biti korisno za njih) i o tome kako i koliko uspeva da to primeni u svakodnevnom životu. Dalje, na ovaj način možete koristiti video ili pisane sadržaje kada, za potrebe vašeg praćenja ili procene tražite od porodice da snimi neku interakciju ili aktivnost sa detetom i pošalje vam. Tada ćete, na sledećem susretu sa porodicom (u domu ili video–susretom) analizirati ono što se na snimku vidi. Analizu video–zapisa tada koristite kao tehniku modelovanja.

Korisne materijale (pisane ili video) možete porodici poslati ciljano pre susreta sa njima. To može biti video–tutorial koji ste snimili npr. igra sa detetom ili ilustracija pravljenja igračaka ili čitanja sa detetom. Tada ovim materijalom zapravo uvodite neku temu o kojoj želite da sa njima učite, razgovarate ili razmenite stavove. Jednako tako, porodica može vama da pošalje neki snimak ili pitanja, možda i tekst koji je čitala, a na temu koju želi da otvori na sledećem susretu.

5

APLIKACIJE ZA MOBILNE UREĐAJE

Promišljanje i diskusija

Osim pisanih i video-sadržaja dostupnih na internet platformama, savremene tehnologije omogućuju i korišćenje personalizovanih aplikacija na mobilnim uređajima koji sadrže važne informacije i druge resurse za kvalitetnu brigu o detetu. Imajte na umu da je roditeljstvo stresno, a strategije nošenja sa tim stresom i doživljaj kompetentnosti u brizi o detetu važni su preduslovi kvalitetnog staranja. Budite informisani o proverenim, kvalitetnim resursima koji su porodicama dostupni i uputite ih na njih.

Pogledajte, na primer, informacije o sledećim aplikacijama:

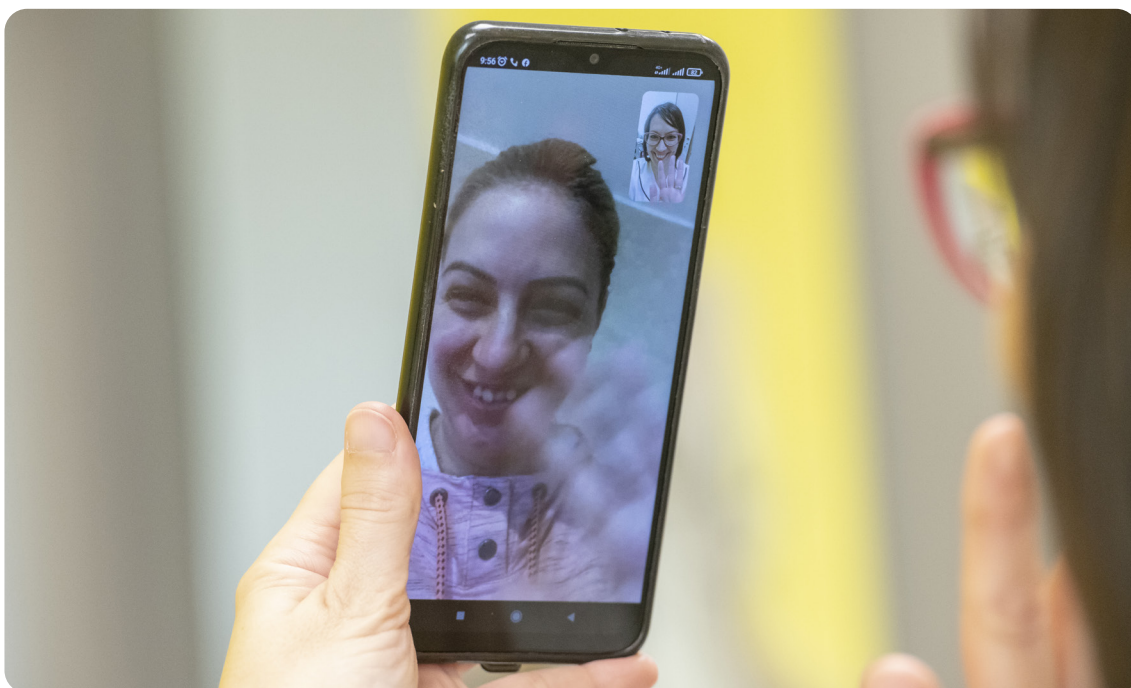
UNICEF BEBBO aplikacija

[Nova Bebbi aplikacija – Vaš saputnik u roditeljstvu | UNICEF Srbija](#)

Best beginnings–Baby Buddy aplikacija : <https://www.bestbeginnings.org.uk/baby-buddy>
<https://geekflare.com/best-parenting-apps/>

Razgovarajte sa kolegicama o načinima na koje bi porodice sa kojima radite mogle koristiti ove resurse.

Koristi od ovih resursa se pre svega tiču odgovora na potrebu porodice da zna i da bude informisana o razvoju deteta i značenju kvalitetne brige. Informisanost i znanje su prvi koraci u ostvarivanju kvalitetne, negujuće i podsticajne interakcije. Oni podižu svest o potrebama deteta, omogućuju prihvatanje deteta (poznavanje onoga šta dete može, šta roditelj može da očekuje, šta je za dete važno), ali i građenje kompetencija za samo staranje o detetu, kao i za kreiranje podsticajnog okruženja za dete. Važno je, međutim, nadalje tragati za načinima da ispratite kako porodica razume to što saznaje i kako informacije koje prikuplja integriše u svakodnevni život. Za postizanje ovog cilja možete kombinovati različite resurse teledravstva i posete u domu: razgovarati sa porodicom o tome kako ona razume ili šta je naučila o nečemu što čita, analizirati video–snimak u kojem porodica primenjuje neku od predloženih aktivnosti ili znanja, tragati za rutinama u kojima je moguće stečena znanja primeniti u interakciji sa detetom, a onda pratiti kvalitet, način na koji roditelji to rade i slično.

6

OSIGURAVANJE KVALITETA

U savetodavnom radu sa porodicama često se susrećemo sa različitim izazovima i pitanjima. Neka nas iznenadi neka porodična situacija, odnosi među članovima, neka uverenja koja roditelji imaju, specifična organizacija života ili mreže podrške porodici i slično. Mogu nas iznenaditi i naša osećanja ili razmišljanja koja imamo vezano za nešto što smo u porodici videli ili čuli od njih. Mogu nas preplaviti neka sećanja ili snažne vrednosti, neka naša lična priča ili iskustvo. Jednako tako, mogu nas preplaviti i anksioznost oko upotrebe tehnologije, novog oblika rada. Suviše pažnje možemo posvetiti samoj tehnologiji ili nekoj novoj tehnici rada i pitanjima vezanim za našu spretnost oko primene ovih novina u radu sa porodicama. Možemo se i brinuti oko toga kako porodica doživljava novi oblik rada ili novu tehniku koju učimo, koliko se lagodno oseća i koliko je spremna da na ovaj način sa nama podeli svoje iskustvo roditeljstva.

Često se dešava da u takvim situacijama ostanemo zatečeni i bez dobre reakcije na potrebe porodice. Zato neretko nešto prećutimo, nekad smo ljuti i reagujemo strogo, odbacimo porodicu ili se povučemo, ponudimo im kao rešenje ono što bismo mi uradili, bez analize da li je to i porodici u redu i da li može da razreši situaciju u kojoj se nalazi, na način koji smo mi ponudili.

Kada tako postupamo, zapravo rizikujemo da porodici ne pružimo onako dobru podršku kako bismo inače mogli.

Prilikom uvođenja novog oblika rada ili veštine u rad sa porodicama je gotovo uvek ovakva situacija. Zabrinuti ili suviše fokusirani na samu tehniku rada, promenu ili novine – neretko nismo dovoljno fokusirani na potrebe porodica.

Iako nude mnogo mogućnosti za rad sa porodicama, resursi teledravstva sa sobom nose i niz izazova i prilika za učenje za patronažnu sestru.

Video-susreti, na primer, traže pristup u kojem:

- ima malo instrukcija i demonstracije, a puno vođenja porodice kroz interakciju sa detetom i modelovanja roditeljskog ponašanja (što su jedne od dokazano najefikasnijih tehnika u radu na razvoju veština kvalitetnog staranja o detetu);
- ima manje posmatranja, a više razgovora usmerenog na saznavanje iskustva i perspektive porodice, očekivanja, doživljaja, osećanja roditelja ili zajedničke analize video-materijala (što je specifična forma savetodavnog razgovora).

Za svaku aplikaciju ili razmenjen video ili pisani materijal, važno je naći način da se sa porodicom razgovara o sadržaju, načinu na koji ga porodica razume i može da integriše u svoj svakodnevni život.

Ove izmene u pristupu radu sa porodicom mogu da unaprede kvalitet rada sa porodicama generalno, dakle i u patronažnoj poseti u porodičnom domu. U tom smislu video-susreti i drugi resursi teledravstva, uz fleksibilnost i dostupnost usluga podrške porodici, nude mogućnost učenja o kvalitetnim praksama rada sa porodicama generalno.

Uvođenje novih oblika rada, međutim, može da doprinese profesionalnom stresu. Nelagoda i stres pri korišćenju resursa teledravstva, pogotovu video-susreta ili telefonskog savetovanja mogu da potiču iz same prirode interakcije sa porodicom. Tome značajno doprinosi odsustvo neverbalnih „alata“ poput fizičke blizine, dodira ili pogleda koji pomažu u razmeni sa porodicom, a posebno u pružanju podrške. Takođe, stres može da potiče iz nelagode u korišćenju različitih aplikacija ili tehnologija, iz zabrinutosti zbog vaše ili veštine porodica da učestvuje u ovom obliku rada, vaše spretnosti da primenite ove oblike rada, a da pri tom svoju podršku porodici zasnivate na istim principima kao i posete u domu (uključenost oba roditelja, prepoznavanje i prevencija rizika, jedinstvo podrške nezi, zdravlju i razvoju) i slično. Konačno, upotreba resursa teledravstva, iako za cilj ima pre svega postizanje kontinuiteta, fleksibilnosti i dostupnosti za porodice, nužno otvara pitanje granica – kada, u koje vreme, koliko često i na koji način ste dostupni za ovakvu vrstu razmena sa porodicom.

Zato u praksi savetodavnog rada sa porodicama svih pomagačkih struka, postoji preporuka da se srećemo sa drugim stručnjacima koji rade isti posao kao i mi ili se na drugačiji način bave podrškom porodici (u drugom sistemu, u uslugama drugog intenziteta) i da sa njima analiziramo svoj rad sa porodicama. Ideja ovakvih susreta nije u tome da se nađe neko rešenje za problem porodice. Na takvim razgovorima trebalo bi da se nađu drugačije perspektive ili dodatne informacije, koje omogućuju da razmišljamo o svom ličnom pristupu i razumevanju onoga što se u porodici dešava na drugačiji, korisniji način. Ukoliko ovakva susretanja imamo u toku uvođenja novog oblika rada sa porodicom, imamo priliku da analiziramo svoj napredak, svoju fleksibilnost i veštinu u upotrebi ili da postavimo dodatna pitanja koja mogu unaprediti našu praksu.

Ovakav oblik susretanja zove se intervizija (kada se dešava među praktičarima istog nivoa znanja ili veština) ili supervizija (kada se dešava sa praktičarima višeg nivoa znanja ili veština od našeg). U suštini to je **ZAJEDNIČKA ANALIZA RADA SA PORODICOM**.

Kako se spremamo za zajedničku analizu rada sa porodicom u okviru primene teledravstvenih resursa?

Da bismo mogli da analiziramo svoj rad u zajedničkoj analizi rada sa porodicom, potrebno je da se za takav razgovor sa ostalim kolegama pripremimo. To možemo da uradimo tako što unapred pošaljemo svoj snimak rada sa porodicom i/ili posebno kreirane zapise o radu sa porodicom (refleksija i analiza).

1. Ako snimamo porodicu, važno je da imamo za to saglasnost odraslih (roditelja/staratelja). Zato porodici jasno naglasite da biste svoj razgovor sa njima snimali, pojasnite im zašto biste to radili i šta će se dešavati sa tim snimkom – ko će ga i u kom kontekstu videti i koristiti. Takođe je važno da porodici jasno date do znanja da na to ne moraju da pristanu i otvoreno tražite saglasnost za snimanje.

Npr. možete reći: „Pošto tek uvodimo ovaj oblik rada (video–susrete), mi puno učimo o njemu. To radimo i tako što analiziramo svoje susrete sa porodicama sa našim mentorima. Mentori su nam isto patronažne sestre sa dužim iskustvom, ali i porodični terapeuti. Da bih mogla da sa njima govorim o svojim veštinama u radu na video–susretima, moram snimati svoj rad sa porodicama. Taj snimak ne vidi niko drugi osim mene i mog mentora. Nakon analize, on se briše.”

Ne zaboravite da video–susret realizujete, čak i kada porodica nije dala saglasnost da se razgovor snimi.

2. Zapis koji pravite o radu sa porodicom za zajedničku analizu rada sa porodicom je drugačiji od vašeg uobičajenog dokumentovanja, jer mu samo dokumentovanje nije cilj. Elementi koje on treba da ima mogu da budu:

– **Predstavljanje porodice** (Ko su članovi porodice? Kog je uzrasta dete i koje je po redu rođenja? Sa kime je obavljeno tele/video–savetovanje? Kakvo je prethodno iskustvo u radu sa ovom porodicom (ako ga je bilo)?

– **Planirani cilj i tema susreta sa porodicom** (Šta je bio cilj video–susreta? U kojoj meri je realizovan? Na koji način?)

– Šta je pitanje koje imate za zajednički susret – koju dilemu, nedoumicu, neznanje, teškoću, izazov, neočekivano razmišljanje ili osećanje imate oko sopstvene prakse (generalno ili oko prakse video–susreta) ili u radu sa konkretnom porodicom?

Ova pitanja kojima se pokreće zajednička analiza mogu da se tiču različitih oblasti kao što su:

- Tok i način rada sa porodicom – tehnike rada i “intervencije” u radu sa porodicom, dalji plan rada sa porodicom
- Znanja i informacije u radu sa porodicom
- Veštine prepoznavanja određenih ponašanja i obrazaca u porodici
- Etička pitanja i pitanja granica u odnosu sa porodicom
- Aktuelne procedure u radu (u sistemu ili u međusektorskoj saradnji)
- Lični doživljaj u kontaktu sa porodicom i osećanja koje budi savetodavni rad sa porodicom (lične vrednosti, stavovi, uverenja, iskustva...)
- Kulturnološke i rodne specifičnosti
- Odnos sa kolegama, nadređenima ili menadžmentom

Ukoliko se spremate za zajedničku analizu rada sa porodicom u toku vašeg učenja, dakle kada uvodite novi oblik rada, onda se ova *pitanja mogu* (i trebalo bi) odnositi i na samu vašu procenu lične uspešnosti u toj praksi, izazova koje imate sa tim, dodatnih pitanja ili nesigurnosti u primeni.

Kako izgleda susret zajedničke analize rada sa porodicom?

Susret zajedničke analize rada sa porodicom započinje kratkim prikazom osnovnih podataka o porodici, te ciljeva rada sa njom (u ovom konkretnom video–susretu). Prikaz bi trebalo da se završi pitanjem koje patronažna sestra ima za zajedničku analizu.

Zatim cela grupa zajedno gleda snimak video–susreta sa porodicom. Učesnici grupe beleže sve šta na snimku vide, pripremajući se da analiziraju komunikaciju sa porodicom, način na koji je realizovan video–susret sa porodicom, tok, uključivanje članova porodice, poštovanje principa rada sa porodicom, dobiti porodice (dosezanje postavljenog cilja).

Analiza započinje pitanjem: šta je bilo dobro i šta je posebno dobro u ovom video–susretu sa porodicom? Grupa tada nudi svoje uvide, a uvide nudi i patronažna sestra koja je realizovala sam video–susret.

Dalja analiza se oslanja na pitanja koja se tiču izvora zabrinutosti, zapitanosti, nezadovoljstva patronažne sestre koje donosi primer na analizu.

Ponašanja članova porodice ili neke situacije na video–susretu analiziraju se iz različitih perspektiva, sa ciljem razumevanja te perspektive i potreba porodice.

Principi komunikacije na susretima zajedničke analize primera su takvi da grade i omogućuju odnos poštovanja, prihvatanja i poverenja.

- *Niko u grupi, pa ni osoba koja vodi zajedničku analizu, nije ekspert za rad sa konkretnom porodicom i nije u poziciji da daje gotova rešenja ili smernice (šta bi i kako trebalo uraditi) za dalji rad sa porodicom;*
- *Kritikovanje nije korisna tehnika. Naprotiv, analiza počinje od onog što je dobro u kontaktu i radu sa porodicom;*
- *U razgovoru se postavljaju otvorena pitanja. Ona imaju za cilj da doprinesu promišljanju – drugačijem viđenju situacije na video–susretu ili nekih ponašanja članova porodice. Drugačije razumevanje ponašanja i potreba porodice bi trebalo da vodi tome da patronažna sestra ima nove ideje o tome kako porodici može da pristupi ili šta od njenih snaga/potreba za podrškom može da prepozna i na njih odreaguje;*
- *Briga, pitanja, nedoumice, nezadovoljstvo, doživljaj nemoći ili bilo koje drugo uznemirujuće osećanje koje patronažna sestra ima u radu sa porodicom se poštuje i uvažava;*
- *Grupa može da deli izvore za dodatno učenje ili razmišljanje na temu koja je u osnovi izazova o kom se govori na zajedničkoj analizi.*

Imajte na umu! Iako praksa podrške porodicama može da bude veoma stresna i zahtevna, ovakvi susreti nikako nisu prostor za „ventiliranje“ – samo iznošenje briga ili frustracija u radu sa jednom porodicom ili generalno u svakodnevnoj praksi. Naprotiv, oni su prilika da ozbiljno sagledamo sebe u radu sa porodicama i svoje veštine u odnosu na njihove potrebe. Možda na prvi pogled može izgledati drugačije, ali nauka ima čvrste dokaze da praksa „ventiliranja“ ne doprinosi ni prevenciji izgaranja, niti kvalitetu rada. Susreti sa ciljem zajedničke analize rada sa porodicom, pak, dokazano, imaju taj efekat.

Sva ova pitanja traže da se otvore i o njima razgovara na različitim vrstama stručnih razmena i supervizije. Zato je važno da se susrećemo sa koleginicama i sa njima analiziramo rad sa porodicama i upotrebu resursa telezdravstva. Na takvim razgovorima trebalo bi da se nađu drugačije perspektive ili dodatne informacije koje omogućuju da razmišljamo o svom ličnom pristupu i razumevanju onoga što se u porodici dešava na drugačiji, korisniji način, pa da bolje planiramo primenu različitih resursa u pružanju podrške u staranju o detetu. Ukoliko ovakva susretanja imamo u toku uvođenja novog oblika rada sa porodicom – dok učimo kako da koristimo resurse telezdravstva – imamo priliku da analiziramo svoj napredak, svoju fleksibilnost i veštinu u upotrebi ili da postavimo dodatna pitanja koja mogu unaprediti našu praksu.

7

POSEBNI IZAZOVI

ŠTA KAD PORODICE NE ŽELE ILI NE MOGU DA KORISTE TELEDRAVSTVENE RESURSE?

Tehnologija jeste sve dostupnija i sve više postaje svakodnevica velikog broja porodica. Ipak, postoje okolnosti, ali i porodice koje se ne osećaju spremno, vešto ili lagodno da koriste teledravstvene resurse.

Svakako imajte na umu neke očite barijere za primenu video–susreta, poput toga da porodica nema pristup internet mreži. Tada možete intenzivije da koristite resurse poput SMS poruka ili telefonskih poziva porodici. Vodite računa o tome da sadržaj SMS i sličnih poruka ili telefonskih poziva bude u skladu sa ciljem vašeg rada sa porodicama na prethodnim posetama, jednako kao što bi bio i video–susret sa njima. Nastojte da se, njima jasnim, jednostavnim i nedvosmislenim jezikom, podrže veštine ili rutine o kojima ste govorili u posetama. Poruke mogu sadržavati primere igara roditelja i dece, podsetnik za 15 minuta čitanja sa detetom, primer kvalitetnog nemlečnog obroka, podsetnik za uključenost oca i interakciju sa detetom, podsetnik za razgovor sa bebama u različitim rutinama (poput kupanja) i slično.

Neke porodice nemaju internet ili telefone koji mogu da podrže mobilne aplikacije ili imaju ograničenja i uređaje zbog kojih ne mogu da snime velika dokumenta ili se priključe čet–grupama. U tim slučajevima, kombinovanje različitih teledravstvenih resursa sa npr. korišćenjem radija, TV sadržaja, deljenjem pisanih materijala može biti korisna podrška uz redovne posete u porodičnom domu.

Neke porodice nisu spremne da koriste video–pozive usled nelagode ili brige da odnos sa vama neće biti dovoljno poverljiv i ličan. Tada razmišljajte o intenzivnijoj upotrebi drugih resursa poput poruka, veb–sadržaja (video i pisanih), mobilnih aplikacija i slično, uz redovne posete porodici na kojima ćete te sadržaje analizirati i podržati njihovu primenu u svakodnevnom staranju o detetu.

Konačno, imajte na umu da se najviše od resursa teledravstva dobija kombinovanjem različitih oblika rada sa posetama u domu.

Evo prilike da još jednom prođete kroz pitanja sa početka ove publikacije. Pročitajte sada i obrazloženja odgovora i tako sumirajte svoja znanja. Budite spremni na to da neke od ovih tema za vas otvaraju još neke neodumice ili potrebe za učenjem, promišljanjem ili diskusijom. O tome svakako razgovarajte sa vašim kolegicama. Takođe vas pozivamo da učite i dalje o načinima na koje video–susrete i druge resurse teledravstva možete da upotrebljavate za dobrobit porodica sa kojima radite.

1. Telefonsko savetovanje je najbolje koristiti za kratke, instruktivne razgovore – kada je porodici potrebno dati jasne smernice za postupanje u nekoj situaciji.

T N

Ova tvrdnja je tačna. O načinu na koji mogu i na koji bi trebalo da koriste telefonske razgovore, važno je da detaljno informišete porodice da bi mogle da dobiju dobar savet i podršku kakva im treba, koristeći ovaj resurs. Međutim, važno je da imate na umu da telefonske pozive možete da koristite i sa drugim porodicama – kada je za njih važno pružiti im kratke savete ili podsetnik na neke aktivnosti ili kratko ispratiti kako je protekla neka od uvedenih aktivnosti sa detetom. Naravno, telefonske razgovore ili kratke SMS poruke možete da koristite i u radu sa porodicama koje osećaju nelagodu pri video–pozivima.

2. Bilo koja razmena snimaka ili fotografija između patronažne sestre i porodice je resurs teledravstva na koji se možemo osloniti u radu sa porodicama.

T N

Ova tvrdnja je netačna. Sama razmena video–zapisa, video–materijala ili pisanih materijala ne predstavlja video–susret niti bilo koju drugu formu podrške porodicama. Ukoliko dogovorite da fotografiju ili snimak zajednički analizirate tokom video–susreta i sa porodicom razmenite utiske i uvide, podržite dalji razvoj roditeljskih veština ili analizu fotografije i video–zapisa koristite u svrhe praćenja napredovanja u nekoj od roditeljskih veština koju ste sa porodicom dogovorili – onda to postaje video–susret sa porodicom i omogućuje da podržite porodicu u kvalitetnom staranju o detetu.

3. Ako primenjuje video–susrete u radu sa porodicama, patronažna sestra može da, za porodice sa svog terena, bude dostupna 24 sata dnevno.

T N

Ova tvrdnja je netačna. Ideja primene video–susreta, između ostalog, jeste u dodatnoj fleksibilnosti raspoloživih oblika rada, pa i vremena za rad sa porodicom. To, međutim, nikako ne znači da patronažna sestra treba da realizuje video–pozive van svog radnog vremena (odnosno radnog vremena Doma zdravlja), u svoje slobodno vreme i slično. Važno je da se čuvamo od sagorevanja, kako bismo bili korisni za porodice sa kojima radimo.

4. Video–susret je planiran, najavljen i dogovoren sa porodicom. Zato je ključni korak u njegovoj realizaciji pažljivo kreiranje plana kada i sa kojim ciljem se ono u porodici primenjuje.

T N

Ova tvrdnja je tačna. U radu sa jednom porodicom, prateći njeno napredovanje, potrebe, snage i izazove sa kojima se suočava, planiramo kada i sa kojim ciljem ćemo primeniti i video–susret kao oblik rada. Takođe, sa porodicama dogovaramo svrhu primene ovog oblika rada.

5. Principi rada sa porodicom tokom video–susreta su isti kao i u patronažnoj poseti i obuhvataju jedinstvo nege i stimulacije, rad sa oba roditelja, prepoznavanje i prevenciju rizika.

T N

Ova tvrdnja je tačna. Video–susrete važno je realizovati tako da je ove principe moguće ispoštovati i imati ih na umu u toku rada jednako kao i u toku patronažne posete u domu.

6. Video–susreti sa porodicama podrazumevaju savetodavni rad, otvoreni razgovor, poznavanje porodice, informisanje i modelovanje kako bi se gradile veštine staranja o detetu.

T N

Ova tvrdnja je tačna. Video–susreti se temelje na zainteresovanosti za porodicu, spremnosti da se čuje šta porodica doživljava i oseća i da se porodica vodi kroz iskustvo roditeljstva. Patronažna sestra primenjuje sve one veštine i tehnike rada sa porodicom tokom video–susreta kao i tokom patronažne posete u domu.

7. Video–susret ne omogućuje prisustvo oba roditelja i deteta, kao ni mogućnost da se posmatra i prati kvalitet interakcije među članovima porodice i sa detetom.

T N

Ova tvrdnja je netačna. Video–susreti, u skladu sa principima rada, bi trebalo da se realizuju tako da na njima budu prisutni i otac i majka. Izuzetak bi bio dogovoreni dodatni fokus na odnos jednog od roditelja sa detetom ili izostanak jednog od roditelja na patronažnoj poseti u domu (kada je važno čuti i podržati i razvoj roditeljskih veština, kao i odnos između tog roditelja i deteta). Takođe, prisustvo deteta na video–pozivu je i važno i moguće, ali treba imati na umu da cilj nije da vi budete u interakciji sa detetom ili dete angažujete u korišćenju računara, već da inicirate i pratite njegovu interakciju sa roditeljima. Upravo zbog toga je važno da sestra ima veštine iniciranja i podrške interakciji roditelja i deteta. Takođe, fleksibilnost video–susreta omogućuje da se oni realizuju baš kad se neka interakcija dešava (za vreme kupanja, neke od rutina – npr. u vreme hranjenja i slično). Resursi teledzavlja omogućuju i da dete bude prisutno „putem snimka“ kada se analizira interakcija koje se prati ili je važno da se prvi put posmatra (a na poseti u domu nije bilo moguće). Tada koristite video–susret ili telefonski razgovor da snimak analizirate sa roditeljima i omogućite učenje iz sopstvenog iskustva.

8. Video–susrete i druge resurse teledravstva je moguće koristiti sa svim uzrasnim grupama, u situaciji kada ne postoji mogućnost da se uđe u dom porodice i/ili postoji potreba za dodatnom podrškom i intenzivnijim praćenjem okruženja u kom dete raste.

T N

Ova tvrdnja je tačna. Međutim, važno je imati na umu da nijedan resurs teledravlja, pa ni video–susret nikada ne bi trebalo da zameni patронаžnu posetu u domu. Pogotovu u periodu novorođenčeta, važno je da se podrška realizuje u direktnom kontaktu. Neki aspekti rada neće biti mogući ili preporučljivi tokom video–susreta (npr. procena okolnosti života porodice). Takođe, neke porodice se neće osećati vešto ili lagodno da primenjuju svaki od resursa teledravlja. Zato nastojte da oslušnete potrebe porodica i odgovorite na njih fleksibilno koristeći različite alate i tehnike, pa i modalitete rada.

9. Različite aplikacije, veb pisani ili video–sadržaji kao resursi teledravstvenih intervencija mogu da unaprede informisanost i znanje roditelja o razvoju i potrebama deteta.

T N

Ova tvrdnja je tačna. Imajte na umu, međutim, da porodice informišete o pouzdanim izvorima informacija i znanja, kao i da na posetama ili video–susretima, telefonskim razgovorima, ispratite kako roditelji razumeju sadržaje na koje ste ih uputili i kako ih primenjuju u svakodnevnoj brizi o detetu.

10. Video–susreti, kao ni drugi resursi teledravstva, ne mogu da zamene u potpunosti patронаžne posete u domu porodice i zato ih je važno kombinovati sa drugim oblicima rada (grupni zdravstveno–vaspitni rad, posete u domu porodice).

T N

Ova tvrdnja je tačna. Tek ovako primenjeni, resursi teledravlja imaju svoju pravu svrhu i zaista omogućuju celovitu i kontinuiranu podršku porodici u izgradnji kvalitetnog okruženja za dete.

PRILOG 1.

INFORMACIONA KARTICA 1: PREGLED KORAKA U REALIZACIJI VIDEO–SUSRETA SA PORODICAMA

([Attachment and Biobehavioral Catch-up | The National Child Traumatic Stress Network \(nctsn.org\)](https://www.nctsn.org/))

I. Da li je izvodljivo?

Ima li porodica pristup tehnologiji koja je potrebna da se video–susret realizuje?

Očekujemo da većina porodica ima telefon, laptop, tablet ili računar koji može da podrži video–susret i da su najznačajnije barijere na koje možemo naići pri planiranju video–susreta – dovoljno dobar internet ili ograničenja vezana za prenos podataka na uređaju koji porodica ima. U realnosti, možemo se suočiti sa preprekama koje imaju veze i sa aparatima i sa internet vezom.

- Pre dogovaranja video–susreta, pozovite porodicu. Taj poziv bi trebalo da bude dovoljan da procenite da li porodica ima pristup tehnologiji koja će vam biti potrebna da realizujete video–susret sa njima. Ako tih preduslova nema – biće potrebno da razmislite i istražite koje resurse teledravstva možete da koristite u radu sa tom porodicom ili porodicama generalno.

a. Koristite sigurne video–platforme

- Zoom, Teams i slično.

b. Budite sigurni da vi imate pristup tehnologiji koja vam je potrebna.

Praktičari bi trebalo da budu dobro opremljeni da bi mogli da primenjuju video–susrete sa porodicama. Važno je da imate pristup telefonu, laptopu ili tabletu koji može da podrži aplikacije za video–susrete ili video–konferencije sa porodicama, kao i dovoljno kvalitetan internet za takvu praksu.

II Proces– rad sa porodicom**a. Saglasnost**

Uvek imajte potpisanu saglasnost oko snimanja i vođenja video–susreta. Neophodno je da roditelji budu informisani kako će se i za šta koristiti ovi razgovori i zašto se snimaju. Ukoliko već imate praksu potpisivanja formi za saglasnost (za neke druge oblike rada), dopunite ih tako da obuhvataju i rad preko video–susreta.

b. Snimanje video–susreta

Poželjno je da se video–susreti snimaju pre svega zbog supervizije i drugih prilika za učenje i unapređivanje prakse, ali i radi drugih naknadnih analiza samog sadržaja rada sa porodicom.

- Neke platforme imaju opciju snimanja susreta koji se preko njih realizuju (na primer Zoom)
- Trebalo bi da imate opciju da snimate sa svog računara video–susrete koje realizujete sa porodicom.

III. Specifičnosti rada preko video–susreta:

Kada koristimo video–poziv da bismo razgovarali sa porodicom, trebalo bi da imamo na umu da slika može biti iskrivljena, sitna ili da likovi vaših sagovornika budu zatamljeni ili nejasni. Važno je da osigurate da se vi vidite dobro, ali i da možete da vidite porodicu (ili sagovornika) i da se dobro čujete međusobno. Takođe, ako roditelji koriste slušalice, imaćete bolji uvid u ono što govore detetu tokom vašeg rada.

IV. Sadržaj poruka tokom rada sa porodicom

Koji god način rada i resurs telezdravstva da koristite (video–susret, poziv, poruke) vaš razgovor i poruke koje šaljete trebalo bi da:

1. Sadrže izjave i reči kojima pokazujete empatiju i podršku
2. Ponude pregled dogovorenih tema i budu fokusirane na dogovorene ciljeve
3. Sadrže diskusiju koja nalikuje na „domaći zadatak“, a koja se odnosi na ciljeve sa prethodnih susreta ili poseta porodici i može da uvid u to kako porodica uspeva da primeni ono o čemu ste razgovarali (na primer: „Recite mi, molim vas, šta se dešavalo tokom protekle nedelje – koliko i kada je dete bilo uznemireno ili razdražljivo i šta ste vi tada radili?)

© UNICEF SRBIJA/Pančić

PRILOG 2.

INFORMACIONA KARTICA 2: OTVORENA PITANJA

Evo nekih opcija za otvorena pitanja koja možete koristiti umesto zatvorenih.

Korišćenje otvorenih pitanja tokom razgovora sa porodicom, omogućuje da se promišlja i govori o iskustvu brige o detetu. Imaćete mnogo više informacija, ali i mnogo više prilika da proširite i produbite razgovor i tako saznate o snagama i dostupnim resursima za porodicu, kao i njihovim ranjivostima, izazovima i potrebama za podrškom.

Zatvoreno pitanje	Otvoreno pitanje
<i>Da li ste sada dobro?</i>	<i>Kako ste sad? Kako su se promenila vaša osećanja? Šta sada osećate vezano za...?</i>
<i>Da li ste nameravali da dojite bebu?</i>	<i>Šta ste dogovorili o načinu hranjenja bebe? Šta je vaš stav u vezi sa hranjenjem bebe?</i>
<i>Da li se vaš muž uključuje u negu deteta?</i>	<i>Kako vaš suprug učestvuje u nezi deteta?</i>
<i>Da li se igrate sa svojom bebom?</i>	<i>Kako se igrate sa svojom bebom? Kada uspevate da dogovorite vreme za igru sa svojom bebom? Čega se igrate sa svojom bebom?</i>
<i>Da li ste razgovarali sa pedijatrom o redosledu uvođenja namirnica?</i>	<i>Kako ste se dogovorili sa pedijatrom vezano za redosled uvođenja namirnica?</i>
<i>Da li ste uspeali da pričate sa bebom tokom kupanja kako smo prošli put govorili?</i>	<i>Prošli put smo govorili o tome zašto je važno da se govori sa bebom u raznim rutinama, na primer tokom kupanja. Kako vam to ide?</i>
<i>Važno: Pratite koja pitanja često postavljate kao zatvorena. Koristite prilike da unapredite svoju komunikaciju: zabeležite ih i napravite i njihovu otvorenu formu. Pratite kako se menja razgovor sa porodicom.</i>	

REFERENCE

- Carta JJ, Lefever JB, Bigelow K, Borkowski J, Warren SF. Randomised trial of a cellular phone-enhanced home visitation parenting intervention. *Pediatrics*. 2013 Nov;132 Suppl 2(Suppl 2):S167-73. doi: 10.1542/peds.2013-1021Q. PMID: 24187120; PMCID: PMC4258827. Retrieved from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4258827/>
- Fundação Maria Cecília Souto Vidigal & Benard van Leer Foundation (2021). Parenting: Home Visitor Practices Adapted to the Pandemic. <http://www.fmcsv.org.br>
- Hall CM, Bierman KL. Technology-assisted interventions for parents of young children: Emerging practices, current research, and future directions. *Early Child Res Q* 2015; 33: 21–32.
- Hanach N, de Vries N, Radwan H, et al. The effectiveness of telemedicine interventions, delivered exclusively during the postnatal period, on postpartum depression in mothers without history or existing mental disorders: a systematic review and meta-analysis. *Midwifery* 2021; 94: 102906.
- Harris M, Andrews K, Gonzalez A, et al. Technology-assisted parenting interventions for families experiencing social disadvantage: A meta-analysis. *Prev Sci* 2020; 21: 714–727.
- Jetelina KK, Oke O, Rodriguez P, Weerakoon SM, Barlow SE. Implementation of a telehealth-enhanced home visiting programme for families of young children. *J Telemed Telecare*. 2022 May;28(4):266-279. doi: 10.1177/1357633X20938282. Epub 2020 Aug 9. PMID: 32772762.
- Morrison K, Hughes T, Doi L. Understanding the use of telehealth in the context of the Family Nurse Partnership and other early years home visiting programmes: A rapid review. *Digit Health*. 2022 Nov 14;8:20552076221123711. doi: 10.1177/20552076221123711. PMID: 36406154; PMCID: PMC9666867.
- Patrick S.W, Henkhaus L.E., Zickafoose J., Lovell K., Halvorson A.. (2020). Well-being of parents and children during the COVID-19 pandemic: A national survey *Pediatrics*, 146 (4)
- Poorman E, Gazmararian J, Parker RM, et al. Use of text messaging for maternal and infant health: A systematic review of the literature. *Matern Child Health J* 2015; 19: 969–989.
- Roben CK, Kipp E, Schein SS, et al. Transitioning to telehealth due to COVID-19: Maintaining model fidelity in a home visiting program for parents of vulnerable infants. *Infant Ment Health J* 2022; 43: 173–184.
- Sheiber F, Nelson P, Momany A, Ryckman K, Demir-Lira O.(2023). Parent mental health and child behavior during the COVID-19 pandemic. *Children and Youth Services Review*, 148, 106888 (<https://doi.org/10.1016/j.chilcyouth.2023.106888>)
- Slomian J, Honvo G, Emonts P, Reginster J-Y, Bruyere O. (2019). Consequences of maternal postpartum depression: A systematic review of maternal and infant outcomes *Women's Health*, 15, pp. 1-55
- Smith W, Taki S, Wen LM. The role of telehealth in supporting mothers and children during the COVID-19 pandemic. *Aust J Adv Nurs* 2020; 37: 37–38.
- Traube DE, Hsiao HY, Rau A, et al. Advancing home based parenting programs through the use of telehealth technology. *J Child Fam Stud* 2020; 29: 44–53.

NA PRIPREMI OVOG MODULA SU RADILE:

dr Ivana Mihić

imihic@ff.uns.ac.rs

profesor na predmetima iz oblasti ranog razvoja i psihologije porodice na Odseku za psihologiju, Filozofskog fakulteta u Novom Sadu; supervizor aktivnosti Centra za podršku ranom razvoju i porodičnim odnosima „Harmonija“, Novi Sad

Kristina Nedeljković

kristina.nedeljkovicdz@gmail.com

Načelnica službe patronaže Doma zdravlja Novi Sadu

